

Mag.
09. 383
Nv.

Efterretninger

om

Abel Katrines Stiftelse.

Udgivne ved Kjøbenhavns Magistrats Omsorg

i Anledning af

Stiftelsens 200aarige Bestaaen d. 27. December 1875

af

O. Nielsen,
Dr. phil., Arkivar.

Hermed Afbildning af Forsiden til Gaden
og Bygningernes Grundrids.

Kjøbenhavn.

Hoffensberg, Jespersen & Fr. Traps Etabl.

1875.

1077

Hans Hansen og Abel Kathrine.

Abel Kathrines Stiftelse eller, som den fra først af kaldtes, Abel Kathrines Hospital, af og til ogsaa Abel Kathrines Boder, ligger i Dronningens Tværgade imellem Adel- og Borgergade og er nu Gadenummer 39. Den Kvinde, der har oprettet Stiftelsen og givet den Navn, har indtil for faa Aar siden været saa ubekjendt, at man har tildelt hende en Samfundstilling, som hun aldrig beklædte og en Rang hun aldrig har været i Besiddelse af. Der er efter hendes Samtids Uddøen efterhaanden blevet et Fornemhedens Præg udbredt over hendes Navn, der 70 Aar - efter hendes Død kulminerede i Hofmans: „Abel Kathrine von der Wisch, Hovmesterinde hos Dronning Sofie Amalie, Enke efter Hans Hansen von der Osten“¹⁾. Men Samtiden kjendte hende kun som „ærlige dyderige og velfornemme Matrone“²⁾ eller „Abel Kathrine Hans Hansens“, som hun ogsaa selv underskrev sig, eller „Proviantskriverens Kvinde Abel Kathrine“, som Leonora Kristine kaldte hende³⁾.

Da vi kjende lidt til hendes Slægt, maa vi henvende vor Opmærksomhed paa nogle af dens Medlemmer for paa den Maade at søge Oplysning om hendes Herkomst. Det siges at hendes Broder var Bendix Mesen eller Mese (Resen

¹⁾ Hofman: Portraits historiques VI, 90.

²⁾ T. A. Becker: Historisk Museum, S. 98.

³⁾ Jammersmindet, S. 97. Jammersmindets Udgiver S. B. Smith har i Anmærkningerne til dette Skrift først oplyst hendes rette Stilling.

kalder ham Meisen), kgl. Proviantskriver og derefter befordret til Raadmand i Kjøbenhavn d. 20de Dec. 1680, i hvilken Stilling han døde den 3. Juni 1688. Hans Sønmedatter Abel Kathrine Mesing døde 1745 som Enke efter Landfoged i Bredsted Georg Grund og efterlignede sin Grandtante i Gavmildhed mod milde Stiftelser¹⁾. Som den ældre Abel Kathrines Søster nævnes Margrete Elisabet (i hendes Testamente kaldet Margrete Lisgen), gift med Mag. Kristen Nielsen Spend, der 1663 blev Kapellan ved Holmens Kirke og 1679 døde som Præst i Vordingborg. Giessing tildeler hende Stammaavnet Meese eller Møese. Hendes ene Datter Hedeveg blev Abel Kathrines Universalarving, en Datter var opnævnt efter denne og betænket i hendes Testamente fremfor sine andre Søsken; en anden Datter var gift med Mag. Ludvig Pontoppidan og derved Moder til Prokansler Erik Pontoppidan, der oftere omtaler Abel Kathrine, kalder hende sin Mormoders Søster og giver hende Stammaavnet Mesing²⁾.

Det er derfor paafaldende, at hun ikke alene i sin Gravskrift bærer Navnet von der Wisch, men ogsaa kaldes saaledes i sin Mands Testamente af 1665, skjønt hun det sidste Sted alene underskrev sig Abell Cattrin, hvilken Underskrift er den eneste hun brugte i de af hende udfærdigede Dokumenter. Hun og hendes Mand have paatrykt Testamentet med et og samme Signet, hvis Præg har megen Lighed med det Vaaben, den adelige Æt von der Wisch brugte. Men forøvrigt gjorde hun ikke Fordring paa at være af Adelstand; den ringe Stilling hun fra først af beklædte og Samtidens Omtale strider derimod; selv ved en Lejlighed, hvor sligt vilde være fremdraget, forties ganske hendes Slægtnavn, nemlig i et dansk og latinsk Bryllupsvers til hende og Hans Hansen³⁾. Nu er

¹⁾ Moller: die Familie Ahlefeld, S. 448.

²⁾ Orig. Hafn, S. 297. Annales Ecclesiae, IV., 580. Om Familien Spend se Giessings Jubellærere II, 2, S. 238—40.

³⁾ Titlen er: Nuptias viri peritissimi et humanissimi Domini Johannis Johannis et virginis lectissimæ et pudentissimæ Abelæ Catharinæ idibus Julibus Hafniæ solenniter celebrandas sic salvere jubet Johannes Joh. Helsing. Hafniæ 1655. Desværre er Vielsen ikke foregaaet i Holmens Kirke, hvis Vielsesprotokoller fra den Tid endnu ere til.

der tilmed tilstrækkeligt Bevis for, at ovennævnte hendes Søskende, i alle Fald Bendix Mesen, var hendes Søskendebørn, saa det er sikkert at Pontoppidan har taget Fejl og at hun ikke har haft Stamnavnet Mesen. Bendix Mesens og Klavs Sohns Mødre levede endnu ved Abel Kathrines Død og var hendes Mostre¹⁾. Naar hun i Gravskriften kaldes Wulfsdatter von der Wisch, har vi hendes Faders Navn, og der levede i det 17. Aarhundrede 2 Adelsmænd af Navnet Wulf von der Wisch, den ene som Ejer af Fresenhagen (1645), den anden af Lütjenhorn, begge Gaarde mellem Flensborg og Tønder²⁾. Formodentlig er hun en uægte Datter af en af dem og har først antaget Faderens Navn paa en Tid, da hun selv var Herremandsfrue og ved Dronningens Protektion har kunnet overse den Spot hun ellers let vilde have været udsat for. (Mærkeligt nok levede der ved Hoffet fra 1656 til 1669 en Hofdame med Navnet Abel Margrete von der Wisch³⁾.)

Ifølge sin Gravskrift er hun født i Holsten, men dette maa formodentlig forstaaes som Slesvig; vi kan ikke tillægge Udtrykket i hendes Testamente, at hun var en Fremmed her i Landet, stor Betydning i denne Henseende. Hendes Moder var en Mule, hvilket ses af at Margrete Mule, salig Ulrik Meses, kalder hende sin Søsterdatter⁴⁾. Endvidere nævnes i hendes Testamente Klavs Sohn som hendes Frænde og paa dennes Broder Johan Sohns Gaard, hvorom senere, døde Anna Mule 1687 i en Alder af 83 Aar; hun maa være deres Moder og naar hun siges at have været gift med Johan Sohn, saa maa deres Fader have heddét saa; det er sikkert at Klavs og Johan Sohn var Abel Kathrines Fætre paa mødrene Side og Anna Mule altsaa hendes Moster. Denne Familie Mule staaer næppe i Forbindelse med den fra Odense stammende Æt af samme Navn, men derimod vist nok med den Peter Mule, der kom til Fyn i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, hvis Søn Mogens var Forpagter af Skovgaarde og som skal stamme fra Stapelholm.

¹⁾ Dette ses af Nic. Bryggemans Skrivelse, der ligger ved Sæl. Indlæg til kgl. Res. 29 Marts 1677.

²⁾ Stemann i Jahrbücher für die Landeskunde 1867, S. 491.

³⁾ Meddelt af Hr. Arkivar Joh. Grundtvig.

⁴⁾ T. A. Becker: Hist. Museum S. 98. Ulrik Mese er altsaa Navnet paa Bendix Meses Fader og Margrete Mule er hans Moder.

Ifølge Møller¹⁾ tog Dronning Sofie Amalie Abel Kathrine som Kammerjomfru med ind fra Lüneborg 1643; hun har da kun været 16 Aar. I alle Fald maa man antage at hun har været ved Hoffet siden Dronningens Giftermaal, men hun indtog ikke nogen anselig Stilling der, thi i et Lønningsreglement af 1650 opføres hun som Pige med en Løn af 30 Rd., den samme Løn som Vaskerpigen, medens Kammerpigen havde 50 Rd.²⁾ 15. Juli 1655 havde hun som omtalt Bryllup med Proviantskriver Hans Hansen. Denne Mand havde ved sin Død tjent Kongen i 38 Aar og var født 1617 i Holsten (Slesvig?). 18. Jan. 1645 blev han Kjøkkenskriver ved Rosenborg, 1646 Foged i Kongens Have, hvor han 1650 afløstes af Hans Rostgaard³⁾. Han er da formodentlig bleven Amtsforvalter ved de kgl. Godser paa Laaland og Falster, i hvilken Stilling han forblev til sin Død. 24. Juli 1654 blev han Proviantskriver „for Kjøbenhavns Slot“ (paa Proviantsgaarden); desuden var han Spisemester paa Holmen. Disse Stillinger vare vistnok meget indbringende og vi finde derfor, at han var en af dem, der under Kjøbenhavns Belejring forstrakte Kongen med Penge, hvorfor han fik Udlæg i Jordegods. Saaledes fik han 9. Dec. 1659 i Pant for 10,039 Rd. Gods i Kjøbenhavns Len, der indløstes fra hans Arvinger 1718; 17. Juli 1660 fik han for 1327 Rd. Pant sammesteds, der indløstes 1664, og for 3000 Rd. Pant i Jungshoved Len, der indløstes 1665. Ved Skjøde af 16. Juni 1664 udlagdes ham af Kongen for 65,018 Rd. Filsted Ladegaard i Fleskum Herred (paa over 97 Td. Hartkorn med tilliggende Bøndergods, vistnok over 1200 Td. Hartkorn, derunder ogsaa en stor Mængde Gods i Vilsted Sogn i Slet Herred, iblandt hvilket den nedlagte Kongsgaard Vilsted, der siden tilfaldt hans Brodersønner. Dette Gods var af det saakaldte Relutionsgods, som Kongen kunde indløse igjen for samme Sum, som det var kjøbt for. Han har ogsaa efter Ulrik Kristian Gyldenløves Død) kjøbt Trellerup og Østergaard, ligesom hans Enke efter hans Død

¹⁾ Familie Ahlefeld, S. 447—48.

²⁾ Meddelt af Hr. Arkivar Joh. Grundtvig.

³⁾ F. R. Friis: Saml. til Dansk Bygnings- og Kunsthistorie, S. 57.

kjøbte Ulriksholm, alle i Bjerger Herred i Fyn¹⁾. Han ejede ogsaa en Gaard i Kjøbenhavn²⁾ ved Gamle Østervold (den if. Grundtaxten 1689 da ejedes af Bendix Mesens Arvinger og) var delt i 3 Ejendomme; det er nu Nr. 10 ved Holmens Kanal (Grosserer Grøns Gaard), Nr. 12 sammesteds og Nr. 9 i Laxegade. Han er saaledes bleven en betydelig Ejendomsbesidder og det er sandsynligvis ved denne Tid at han har faaet sig tillagt Navnet Osten, der findes i hans Gravskrift, men som han forøvrigt aldrig selv bruger, hvilket ligesom von der Wisch peger hen paa holstensk Adel; (paa denne Tid var den gamle danske Adel saa ringe agtet, at det paa-skjønnedes paa højere Steder, naar nogen borgerlig kunde hæve sig i Højde med eller over den, og det kunde da vist let være sket at Hans Hansen og Abel Kathrine vare blevene optagne i den danske Adelsstand og i Virkeligheden have opnaaet den Rang, som Eftertiden tillagde dem.)

Efterat Abel Kathrine var bleven gift, vedblev hun at staa i Forhold til Dronningen, (om hun end ikke har indtaget nogen lønnet Stilling ved Hoffet.) Imellem dem har der bestaaet et Fortroligheds³⁾ og Hengivenheds Forhold, der vedvarede til Døden skilte dem. Dronningen besøgte oftere Abel Kathrine paa hendes Sotteseng og paatog sig at have Tilsyn med Fuldbyrdselen af hendes sidste Vilje. (De Hengivenheds Udtryk mod Dronningen og det kongelige Hus, hvoraf Testamentet aander, ere naturlige og smukke hos en gammel Tjenerinde, der i 32 Aar har staaet de paagjældende nær. Da Leonora Kristine 1663 blev indsat paa Blaataarn, fik hun Besøg af 3 Kvinder, nemlig Dronningens Hovmesterinde, hendes Kammerkvinde og „Provianskriverens Kvinde Abel Kathrine“, hvem den fangne Kongedatter kjendte fra tidligere Tid. I Modsætning til Hovmesterinden, der optræder haardt og brutalt, undskylder Abel Kathrine deres Delagtighed i den dem overdragne nærgaaende Undersøgelse, idet hun stadig gjør opmærksom paa, at de kun ere Tjencere, der maa gjøre

¹⁾ Danske Herregaarde. V. Ulriksholm.

²⁾ Grundtaxterne 1662 og 1668 i Kjøbenhavns Diplomatarium I. 734, II. 812

³⁾ Danske Saml. 2. R. I. 204: „sa confidente“.

hvad der er dem paalagt og hun handler modstræbende og nødig¹⁾; vor Uvilje rammer her Dronningen og Hovmesterinden. Den Indflydelse Abel Kathrine har haft ved Hoffet vil maaske blive bekendt, naar Frederik III.'s Historie engang oplyses fra Grunden; at hun har kunnet virke for sine egne, fremgaar formentlig af, at saa mange af hendes og hendes Mands Slægtninge vare ansatte ved Hoffet. Hans Hansens Svoger Hans Olufsen var Kjøkkenskriver 1659 og senere²⁾; hendes Fætter Klavs Sohn blev 12. Febr. 1666 Kjøkkenskriver, dennes Broder Johan Sohn 28. Novbr. 1667 Kopist ved Tysk Kancelli og nævnes 1669 som Kornskriver paa Proviantgaarden³⁾; hendes Fætter Bendix Mesen blev Proviantskriver efter hendes Mand. Hendes Fætter og senere Plejedatterens Mand Nicolaus Bryggeman var kgl. Raad og Amtsforvalter i Glückstad. Efter hendes Død blev denne sidste og hans Broder adlede 1680.

Abel Kathrines Ægteskab var barnløst. Derfor tog Ægteparret i Huset hendes Frænde Hedevig Spend, der antog Navnet Hansen og bestemtes til deres Universalarving. Hun ægtede efter Abel Kathrines Død ovennævnte Nicolaus Bryggeman⁴⁾, hos hvis Slægt Ulriksholm længe forblev. 13. Maj 1665 oprettede Hans Hansen og Hustru gjensidigt Testamente, ifølge hvilket den efterlevende skulde arve den afdøde og kun afgive 2000 Rd. til dennes Slægt foruden 400 Rd. til en Prydelse for Holmens Kirke og 1000 Rd. til de fattige. (Herpaa udstædtes kgl. Stadfæstelse 3. Avg. 1665 og 28. Marts 1671⁵⁾.) Holmens Kirke har Hans Hansen haft særlig For Kjærlighed for; han gav ogsaa 200 Rd. til Prædikestolens Bekostning, hvilket mindes i en Indskrift paa Alteret.)

Hans Hansen døde 3. April 1672 og det tillodes at be-

1) Jammersmindet, S. 97.

2) Kbhvns Dipl. I, 706, II. 813.

3) Jydske Samlinger, I. 325, IV. 227.

4) N. Bryggemann var Enkemand og viedes allerede 24. Maj 1676 til Hedevig Hansen, hvilket foregik i Huset uden foregaaende Trolovelse og Lysning. Forinden oprettedes en Ægtepagt af 11. og 13. Maj, der stadfæstedes af Kongen 29. Marts 1677 (Sæl. Reg.).

5) Sæl. Registre.

grave hans Lig om Aftenen, hvilket (skete 19. April i Holmens Kirke; det samme blev Tilfældet med Abel Kathrines og) an-
saas paa hin Tid for fornemt. (Paa Kisten mindedes han
med følgende Indskrift:

(Her huiler af høybesverlig vroe vdi Soeleklar rychte Ede-
ler end Guld, som Gud behagede oc allé Velynte oc Vnte
for slig Kierlig oc oprichtig Sielelig fromhed, den nu Sl.
Mand Hans Kongl. May. oc hendis Kongl. May. Enchedron-
ningens ofver Loland oc Falster Ampter høybetroede Inspec-
teur, saa oc Velforordnede Proviantskrifver her for Kiøben-
hafns Slot, den Edel høyachtbar Hans Hansen Osten, barnfødt
vdi Holsten Anno 1617 d. 25. Martii af Erlige oc Gudfrych-
tige fromme Forældre, Hans Fader den erlige oc Achtbare
Mand Hans Pedersen, Hans moder den erlig oc Gudfrychtige
Matrone Maria Tygiste, døde vdi Kiøbenhafn Anno 1672, den
3. April. Hans Alder var 55 Aar ringer 8 dage. Hans be-
rømmelig lefnet, hans christelig endeligt lefver oc forsichrer
ös om hans glædelig opstandelse med alle Guds børn. Bed
oc haab, det var mig i gaard, det schal vere dig i Morgen.)

Som Enke sørgede Abel Kathrine ikke alene for at ud-
føre sin Mands sidste Ønsker og navnlig opføre Bygningen paa
den Stiftelse der skulde bære hendes Navn, men hun betænkte
ogsaa hans Slægtninge, idet hun overdrog hans Brodersønner
Vilsted Gaard med Gods. Hans Søsterdatter fik ogsaa Gods
ved Aalborg, formodentlig Filsted Ladegaard¹⁾. Ogsaa andre
Slægtninge gjorde hun godt medens hun levede, hvilket ses

¹⁾ Med Hensyn til Filsted er det mærkelige, at Johan Sohn egen-
mægtig tilrev sig den efter A. K.s Død. I Aalborgshuses Regnskab
for 1676 er indført en Jordebog over Godset underskrevet af
„Abell Catrin sl. Hans Hansens“ og med følgende Paategning: „Dette
er en rigtig Kopi efter Originalen, som mig af min højærede
kjære Moder Abell Catrine sal. Hans Hansens under hendes Haand
er tilskikket Bekjender Johan Sohn“. Johan Sohn var som nævnt
Abel Kathrines Fætter og den Anna Mule, der ligger begravet i
N. Tranders Kirke og nævnes som hans Hustru (Hofm. Fund. III.
554) maa være hans Moder. Den Proces, der udbrød mellem ham
og Nicolaus Bryggemann strax efter Abel Kathrines Død, ville vi
ikke dvæle ved, men den endte med at han fik Skjøde paa Gaar-
den 15. April 1678 (Historisk Museum S. 98) og siden kaldte
Gaarden Sohngaardsholm efter sig.

af Testamentet. Under 6. Nov. 1672 fik hun kgl. Tilladelse til „over hendes Middel og Formue ved Testament, Codicil eller deslige Forskrivelses Maade, hvorved hendes sidste Vilje klarligen og tydeligen ses og vides kan, saaledes disponere og derom slig Anordning gjøre, som hende selv lyster og godt synes“. I sine sidste Leveaar søgte hun ogsaa at faa sin Mands Pengesager afviklede og fik hans Kreditorer indkaldte inden 3 Maaneder ved kgl. Brev af 23. Feb. 1674¹⁾. Næste Aar blev hun farlig syg af indvendige Bylder, og led meget. Leonora Kristine fortæller²⁾, at „hun blev skaaren og brændt og hverken Badskærens Vindskibelighed eller Dronningens Besøgelse kunde redde hende fra Døden“. Hun lod derfor sit Testamente opsætte, hvilket i sin Udførlighed meddeles bagi dette Skrift. Dets Hovedindhold er følgende. 1. Hun havde for de af Hans Hansen til de fattige testamenterede 1000 Rd. ladet opføre et Fattighus paa 7 Boliger, over hvilket Stadsoborst og Borgmester Fogh havde lovet at forfatte en Fundats; til de syge, der skulde lægges deri, gav hun af det Gods ved Aalborg, som hendes Mand i sin Tid havde faaet i Betaling af Kongen, saa meget som kunde vurderes til 20000 Rd., hvoraf Lemmerne skulde nyde 1 Rd. hver Uge, og disses Tal skulde forøges efter Tidernes Lejlighed. 2. Af hendes Gaard (se foran S. 5) skulde aarlig ydes 15 Rd., som paa hendes Dødsdag af Holmens Præster skulde uddeles til syge, sengeliggende elendige Folk. 3. Af Østergaard og Trellerup, som Hedeveg Hansen skulde have, skulde aarlig udredes 30 Rd. til Uddeling mellem 2 elendige syge sengeliggende, til hvem Hedvig Hansen skulde bygge et Hus ved Kirken³⁾. 4. Af det Gods, som Hans Hansens Søsterdatter skulde have ved Aalborg, skulde aarlig gives 20 Rd., som Holmens Præster aarlig skulde fordele mellem syge sengeliggende elendige Mennesker paa Hans Hansens Dødsdag. 5. Holmens Kirke skulde

¹⁾ Sæl. Reg. Jfr. et kgl. Brev af 27 April 1674.

²⁾ Jammersmindet, S. 17.

³⁾ Dette er Kjølstrop Hospital, men mærkeligt nok siges Stifteren at være Abel Kathrine Haberwatts (Hofmans Fundatser V, 289). Overpræsidenten i Kjøbenhavn Kmrherre E. E. Rosenørn er født paa Ulriksholm, som hans Fader ejede som Følge af Nædstamning fra Nicolaus Bryggemann og Hedeveg Hansen.

have 1000 Rd., dels til hendes og Hans Hansens Gravmæles Vedligeholdelse, dels til Præster og Kirkebetjente. 6. Hans Hansens Søsterdatter Øllegaard skulde have Gods ved Aalborg for 10000 Rd. 7. Hans Hansens Søster Inger Hans Olufsens¹⁾ to Sønner skulde hver have 1000 Rd. og hans Broder Peter Hansens Børn tilsammen 1000 Rd., foruden Vilsted, som hun tidligere havde givet dem. 8. Til hendes Tyende og andre Slægtninge skulde i Konvolutter henlægges Penge og Anvisninger. Blandt disse nævnes særlig hendes Slægtninge Margrete Lisgen (Mag. Kristen Spends Enke), Klavs Sohn og Bendix Mesen, hvis Børn hver skulde have 1000 Rd. og Margrete Lisgen tillige Renten af 1000 Rd., der efter hendes Død skulde tilfalde hendes Datter Abel Kathrine foruden de 1000 hun ellers skulde have, ligesom Sønnen (Frederik Spend, der døde som Ejer af Højersbyttel ved Hamburg) 400 Rd. til sine Studiers Fortsættelse. Mellemregningerne mellem Hans Hansen og Bendix Mesen eftergaves den sidste. 9. Alt det Øvrige skulde tilfalde Plejedatteren.

Dette Testamente er underskrevet 27. Dec. 1675, (men der var meget at ordne med Hensyn til hvad hver skulde have. Under sin Syslen) hermed døde Abel Kathrine 1. Jan. 1676. (Det Ønske i Testamentet at Arvingerne med taknemmelige Hjerter vilde mindes, hvorledes Hans Hansen møjsommeligt havde samlet sine Midler, holdt dem sammen og staaet sine og hendes Frænder i Faders Sted, og at de vilde holde Venskab med hinanden og nøjes med hvad enhver tilkom, opfyldtes ikke, ligesaa lidt som hendes Opfordring til Kongen at fratage Fredsforstyrren hans Del og give den til de fattige. Der kom i Steden for Fred og Enighed langvarige Retstrætter, der dog her ikke vedkomme os, da Stiftelsen fik hvad der tilkom den, som nedenfor skal fortælles.)

10. Jan. 1676 tillodes det at begrave Abel Kathrine om Aftenen.) Hun blev bisat i Holmens Kirke i Stilhed den 21. Jan., Kl. 5 om Aftenen²⁾.

Paa hendes Kiste stod følgende Indskrift:

¹⁾ Blev gift med Hans Olufsen 1657, Søndag mellem Jul og Nyaar. (Holmens Kirkebog). Hun ejede 1676 Løllinge Hovedgaard.

²⁾ Holmens Kirkebog („Abbel Catrine Hans Hansens“).

Her er til huile nederlagt det som ene dødeligt ofverblef, efter at den V-dødelige Siell paa det 1676 Aars første dag til Himmeleñ var affordret, Legemet af den ædle oc Høybaarne Matrone Abel Catrina Wolfsdatter von der Wisch, Sl. ædle oc høyachtbar Hans Hansen fordom Hans Kongl. oc hendis Drongl. Majest. Inspecteur ofuer Lollands oc Falsters Ampter saa oc Velforordnede Proviantskrifver for Kiøbenhafns Slot Hans paa 19 Aars tid Høyelskte hustru, huis gandske vandrings her i Verden paa dyds, forstands, paa dyds oc fromheds veye fra hendis fødsels tid 1626 d. 13. Decembr. ey hafuer haft andet Maal oc Øyemerche end Guds ære, de godis yndist, de Fattigis Husvalse, huorføre hende nu vdi sin Alders [50] Aar af Gud er tillagt den altid høyønskede æres Krone med v-begribelig oc bestandig glede udi hans frydefulde boliger oc hos de som nu ere oc her efter skal komme paa Jorden et ævig varende oc høypriselig eftermæle.

Epitafiet over begge Ægtefæller, som hun allerede havde bestilt da hun døde, lyder saaledes:

Her vnder huiler den ædle Høyachtbare Sl. Mand Hans Hansen Osten, Fordum Hans Ko. Ma. oc hendis Kongl. May. Enche dronningens ofuer Lolland oc Falsters Ampter velbetroede Inspecteur, saa oc Velforordnede proviant skriver her for Kiøbenhafns Slot, barnfødt udi Holstein Ao. 1617 den 25 Martii, død her vdi Kiøbenhafn Ao. 1672 den 3 April Hans Alders 55 Aar mindre 8 dage, med Hans Hierte Elskende Hustrue den ædele dydige oc Gudelskende Matrone Abel Catrina von der Wisch, barnfødt udi Holstein Ao. 1627 den 19 April oc døde Anno 1676 den 1 Januarii, med huilchen hand hafuer lefvet eet yndeligt Echtskab vdi 17 Aar 3 Maaneder. Gud forleene demnem een glædelig opstandelse paa Jesu Aabenbarelsis dag¹⁾.

¹⁾ Disse Indskrifter meddeles efter Resens Afskrift deraf i Raadstucarkivet, alene Epitafiet har tidligere været meddelt i Thuras Hafnia Hodierna S. 391. Abel Kathrines Fødselsdag opgives forskjellig i de 2 Indskrifter, ligesom hendes Ægeskabs Varighed intet af Stederne stemmer overens med den S. 2 epgivne Bryllupsdag; dog er Epitafiets 17 Aar 3 M. vistnok Fejlskrift for 17 Aar mindre 3 M.

Stiftelsens økonomiske Forhold.

Om de Vanskeligheder, der strax efter Abel Kathrines Død traadte i Vejen for Udførelsen af hendes sidste Vilje, er vi saa heldige at kunne meddele en Fremstilling i en Skrivelse fra Direktionen for Fattigvæsnet til Kongen af 30 Maj 1718¹⁾, hvilken lyder saaledes:

„Exekutorerne i Abel Kathrines Bo vare Étatsraad Reinholt Meyer og Raadmand Jørgen Fogh, der dog ikke skulde udføre noget uden Enkedronningens Approbation. Udi dette Testamente stod iblandt andet, at ved ethvert Legatum, være sig ad pios usus eller og til hendes Venner og Paarørende, skulde findes de Obligationer, Skjøder og Breve, som Legata vedkom; men Gud gav hende ikke saa lang Levnedstid, at hun kunde gjøre disse forseglede Konvolutter, thi da hun allermest dermed var udi Værk, faldt hun uformodenlig bort og døde. Over denne Ufuldkommenhed ved Testamentet opkom siden mangfoldige Trætter og Processer, fordi den, som var i Testamentet denomineret til at være eneste eller fornemste Arving²⁾, vilde ganske udelukke de andre, som ikke vare Legatarii. Samme Skæbne havde og Hospitalet blevet underkastet, hvis ikke den salig Matrone havde faaet Bygningen næsten færdig, førend hun døde, saa og hvis afgangne Præsident Peder Resens Nidkjærhed for de fattige ikke havde været, thi han formaaede saa meget hos højlovlige Enkedronning Sofie Amalie, at han bekom en Udskrift af Testamentet, saa vidt som dette Hospital kunde vedkomme, saa og at den som var udnævnt til at være den fornemste Arving maatte give bemeldte Præsident Resen Følgeseddel paa dette Gods, som udi Testamentet var nævnt og hvoraf det skulde underholdes, indtil Kongens Skøde derpaa kunde opledes. Faa Maaneder efter denne gudfrygtige Matrones Død kom den ene Exekutor udi den Ulykke, at han faldt udi Kongens

¹⁾ Jydske Renteskriverkontors kgl. Resol.

²⁾ Nicolaus Bryggemann som Hedvig Hansens Mand.

Unaade og blev arresteret nogen Tid og siden dømt fra alle sine Bestillinger saa og confineret til at blive udi Aarhus. By sin Livstid, og den anden Exekutor Reinholt Meyer undrøg sig fra Exekutionen med Paaskud, at han den ikke kunde fuldbyrde formedelst Defekter af Konvolutterne, som Testamentet beraabte sig paa, hvorudover den udnævnte Arving tog Anledning at ville bemægtige sig alle de andre Legata, og paa det han desto bedre kunde naa sit Forsæt, nægtede han at de vedkommende Hovedbreve ikke fandtes udi Stervboet, hvorudover Hospitalet ogsaa blev underkastet den samme Skæbne som de andre Legatarii, at det ikke heller kunde bekomme det kgl. Skøde paa det legerede Jordegods, dog var det derimod saa lykkeligt at det efter den givne Følgeseddel Godset uden Klammeri og Trætte beholdt“.

Stiftelsen er traadt i Kraft strax efter Stifterindens Død, og N. Bryggemann ydede 400 Rd. i aarlig Afgift af Godset, indtil det blev udlagt til Stiftelsen 12. Okt. 1678. (Landgilden af Godset udgjorde 664 Rd. og Peder Thomsen beskikkedes 11 Juni 1684 til Forvalter derved.) I de følgende Aar, da utaalelige Skatter paalagdes alt Bøndergods, kunde der kun have lidet Udbytte af Stiftelsens Ejendomme. (Direktionen for Fattigvæsnet indsaa snart, at Godset laa saa langt borte, at den ikke kunde have det tilbørlige Tilsyn, og endnu 1717 klagede den over, at det indbragte lidet eller intet.) Mange af Bønderne havde forladt deres Gaarde i ødelagt Tilstand og det var ikke muligt at faa nye Fæstere, (uden man fritog dem for Indfæstning og visse Aar for de kgl. Skatter, som Hospitalet saa maatte udrede af sine andre Indkomster, ja endog hjalp dem til Sædekorn og Besætning. Hvis Hospitalet derimod havde rede Penge i Steden for, vilde det ej alene rigelig kunne underholde de Lemmer som vare i Hospitalet, men endog efter Fundatsen forøge disses Tal. Da Hans Hansen i sin Tid havde faaet Godset af Kongen til en Værdi af 50 Rd. pr. Td. Hartkorn og Abel Kathrine havde givet det til Hospitalet i Steden for 20,000 Rd., søgte Direktionen Kongen om, at han vilde enten indløse det for denne Sum eller eftergive Indløsningsretten dertil og tillade at det som frit Jordegods kom til Avktion. 4 April 1718 faldt Kongens Resolution at „naar der ingen

Forbandelse eller Forbindtligheder udi Foundationen sig befinder, at dette Gods ej skulde bortsælges“, tilstodes det at Godset maatte sælges ved Avktion, og hvad Kjøbesummen overskred 20,000 Rd. skulde tilfalde Kongen som Godtgjørelse for Indløsningsretten. Der gik dog nogle Aar hen paa Grund af Krigstiden, „da Penge vare rare og ingen Liebhavere at vente Godset ved Avktion at lade opbyde“, men 7. Oktb. 1722 kjøbtes det ved Avktion af Krigsraad Bertel Hauch for 20,900 Rd. Kroner, af hvilken Sum de 900 Rd. følgelig tilfaldt Kongen, (der 16. Novb. 1722 resolverede: „Eftersom de Kommitterede og Forstandere for de fattige formener, at dette Gods kan blive solgt og de det ville tage paa deres Samvittighed, saasom de ere i de Tanker, at Hospitalet derved kan blive forbedret, altsaa konsentere Vi heri, at bemeldte Gods maa blive solgt“. Det solgte Gods var 417 Td. 7 Skp. 2 Fdkr. 1 Alb. Hartkorn og laa alt i Fleskum Herred sønden for Aalborg, med Undtagelse af nogle Gaarde i Skørping Sogn i Hellum Herred.)

En Fremgang i Formuesomstændighederne viser sig allerede 1726, idet da Bygningen blev udvidet og 6 nye Pladser oprettedes, og i Løbet af det 18de Aarhundrede kunde der endnu skaffes Rum og Ugepenge til 12 Lemmer mere samt en Kirke bygges, hvilket nærmere vil oplyses senere. Ved Arv efter afdøde Lemmer og Oplæggelse af Renter har Kapitalen altsaa stadig faaet Tilskud og haft saa stor Fremvæxt at den i 60 Aar har kunnet fordobles foruden at Lemmernes Tal er steget til det firdobbelte. 21. Marts 1782 udsiger Magistraten: „Denne Stiftelse. hvorudi 21 ganske elendige Mennesker nyde ugentlig 1 Rd. til Underholdning samt frit Hus og flere Bekvemmeligheder, er efter de forrige Direktørers Opgave i den ønskelige Tilstand, at den af Renten af sin Kapital kan udrede sine Udgifter og dog aarlig have noget tilovers til at lægge til Kapitalen“. 1785 udgjorde Kapitalen 48,538 Rd. 17½ Sk. Deraf var 20,438 Rd. 17½ Sk. udlaant til Plejestiftelsen, men ved Reskript af 17. Marts 1784, i hvilket indeholdes en stor Mængde Bestemmelser om Fattigvæsenets Bestyrelse, bestemtes at Plejestiftelsen ikke skulde betale denne Sum tilbage, men at Fattigvæsenet aarlig

skulde yde Hospitalet 700 Rd., hvilken Sum endnu udredes, men under den urigtige Form: Tilskud fra Kommunen.

Fra 1785 til 1799 havde Stiftelsen næsten hvert Aar Overskud, saa Kapitalen 1799, da Fattigvæsenets Direktion overtog dens Bestyrelse, kunde afleveres med 35,220 Rd. I Krigsaarene efter 1807 gik Kapitalen ned og ved Rigsbankforordningen 5. Jan. 1813 reduceredes den til 24,435 Rbd. Sølvværdi, der dog i 1835 var stegen til 25,951 Rd. 24 Sk. I de senere Aar har Kapitalen stadig været stigende: 31. Decbr. 1858 udgjorde Stiftelsens Formue 30,755 Rd. 90 Sk., og 31. Decbr. 1874 37,734 Rd. 77 Sk.

Følgende Oversigt over Regnskabet for 1874 kan give nærmere Begreb om Stiftelsens Forhold.

Uddrag af Regnskabet for 1874.

Løbende Indtægter:		Rd.	Sk.
1.	Blokke-, Bøsse- og Tavlepenge	3	21
2.	Lemmers Efterladenskaber	270	69
3.	Renter	1,422	84
4.	Andel af Suhrs Legat til 10 velgjørende Stiftelser	280	
5.	Kommunens <u>Tilskud</u>	700	
		<hr/>	
		2,676	78

Løbende Udgifter:		Rd.	Sk.
1.	Lønninger	289	12
2.	Ugepenge til Lemmer	1,252	
3.	Medicin og Sygepleje	83	86
4.	Assurancepræmie	11	52½
		<hr/>	
Lateris		1,636	54½

	Rd.	Sk.
Transport	1,636	54½
5. Belysning	34	88
6. Blandede Udgifter	12	44
7. Brændsel	354	68
8. Bygningsreparationer	210	77
9. Begravelser		
10. Gudstjenesten	15	44
11. Inventarier	32	92
12. Rengjøring	123	44
13. Skatter	10	
Overskud	245	46½
	<hr/>	<hr/>
	2,676	78

Et Uddrag af Regnskabet for 1791 er trykt i C. Pontoppidans
Magazin II. 448—49.

Af Legater haves følgende:

1. Islandsk Kjøbmand N. Sørensen af 10. Okt. 1801 paa 500 Rd., der skulde tilfalde Stiftelsen efter hans Søsterdatters Død, til hvis Begravelse der desuden deraf skulde udredes 80 Rd. 31. Dec. 1874 var Kapitalen 665 Rd. 19 Sk.

2. Skibskaptejn Wahl og Hustrus Legat af 18. Marts 1825 paa 2000 Rd., hvis Rente 4 Gange aarlig skulde uddeles til syge og sengeliggende Lemmer. 31. Dec. 1874: 2320 Rd.

3. En ubenævnt Velgjørerinde gav 25. Jan. 1834 400 Rd., hvis Rente ifølge Fundatsen af 20. Feb. skulde tildeles blinde Lemmer og, i Mangel af saadanne, de mest trængende.

4. En unævnt Velgjørerindes Legat af 24. Jan. 1835 paa 1000 Rd., hvis Renter halvaarlig skulle uddeles til 4 af de svageste, værdigste og mest trængende Lemmer.

Bygningen.

Det hedder i Abel Kathrines Testamente at der blev bygget 7 Boder, men da vi aldrig siden høre Tale om mere end 6 Boliger i den første Tid og disses Tal siden stadig forøges med 6 aldrig med 7, maa vi antage at der i Virkeligheden kun blev 6 færdige, hvortil de forvirrede Pengeforhold strax fra Begyndelsen let kunne være Grunden. Ved Udtrykket Boder maa vi ikke lade os forlede til at tro, at der blev bygget et lille Hus til hvert Lem, men det maa forstaas som f. Ex. Nyboder, hvor der byggedes Længer, hvor hver Familie havde sin særskilte Indgang og afdelte Lejlighed. (De 6 Lejligheder ud til Gaden i Stuen ere de samme som de der bleve opførte af Abel Kathrine for 200 Aar siden.) Hver af dem er paa et Værelse, et Kammer, et Kjøkken og Loftsrum, (og i Lighed med dem ere de senere byggede Lejligheder. Naar vi tænke os) de store Ruder ombyttede med smaa blyindfattede, Murstengulv og Bjælkeloft i Steden for Bræddegulv og Gibsloft, ville vi have et fuldstændigt Indtryk af, hvorledes det oprindelige Udseende var. Da Godset var blevet solgt 1722, fik Stiftelsen Midler til Udvidelse, og Fattigdirektionen lod opføre den venstre Sidebygning inde i Gaarden, som nu har Numer 7—12.

Derfor blev sat følgende Indskrift over Hovedindgangen fra Gaden:

Fr. Abel Cathrines Hospital
 Ao. 1676 Funderet
 til 6 Fattige Sengeliggende
 og Ao. 1726 Forøget
 med 6 ny Waaninger
 Til 6 Andre Sengeliggende.

Denne Indskrift er, vistnok 1842, ombyttet med en anden ligelydende.

16 Aar efter var Stiftelsens Kapital voxet saaledes, at Lemmernes Tal igjen kunde forøges og ny Plads tilvejebringes ved at der sattes en Etage ovenpaa Forhuset. Dêrom oply-

ses vi af følgende Indskrift, der endnu findes ovenover foran-
nævnte:

Ovenstaaende
Anden Etage Er paabygt
1742
Med Indretning Af 6 Ny Waaninger
Ligeledes Til Sengeliggende.

Ved Skjøde af 14. Avg. 1751 kjøbtes til Stiftelsen en Haveplads, der hørte til en Ejendom i Adelgade og som stødte op til Stiftelsens egen Haveplads. Paa denne Grund blev opbygget en Kirke, der toges i Brug næste Aar, og i samme Længe Bolig til 3 Lemmer. Dette ses af Indskriften over Døren:

Forvar din Fod naar Du
vil gaa til Guds Huus.
Prædik. 4. Cap. 17. Vers.
Dette Hus er bygget 1751
og
Denne Kirke indviet 1752
Restaureret 1859¹⁾.

Da alle Regnskaber fattes for den ældre Tid ^Uved man kun sikkert, at 1770 havde Stiftelsen 24 Boliger; (af disse siges da Nr. 22—24 at være indrettede i den ny Paabygning, det vil sige, der er da kort forinden bygget en Etage ovenover de 3 Lemmeboliger i Kirkefløjen. 1760 var her 21 Lemmer²⁾, saa denne Etage er opført mellem 1760 og 1770, formodentlig 1769, i hvilket Aar Udgifterne overskred Indtægterne³⁾). Siden den Tid er Bygningen ikke udvidet med Undtagelse af at der 1842 opførtes en Kvist paa 5 Fag til Bolig for Kvartermesteren, der i nogle Aar havde haft Bolig i en af Lejlighederne i Stueetagen til Gaden, hvorved Lemmernes Tal igjen bragtes op til 24. I sidstnævnte Aar foretoges der en Hovedreparation paa Bygningen, ved hvilken Lejlighed de

¹⁾ Førre 1859 stod her en ældre Indskrift, bekostet af Justitsraad Nissen.

²⁾ Hofmans Fundatser X. 369.

³⁾ C. Pontoppidans Magazin II. 106.

gamle Bilæggerovne ombyttedes med Vindovne med Kogeindretning i de Værelser, hvor dette ikke tidligere var sket.

I Aaret 1850 tog Direktionen for Fattigvæsnet under Overvejelse, om der ikke for Renterne af det Kofødske Legat kunde indrettes nogle ny Pladser for Fattigvæsnets Regning, hvilke skulle have økonomiske Forhold fælles med Stiftelsens egne, men hvor Kvalifikationerne ikke skulde være saa strenge som Fundatsen foreskrev; disse Pladser skulde navnlig komme Enker efter Fattigvæsnets Embedsmænd og højere Betjente til gode, da Kommunen ikke hidtil havde villet godkjende deres Pensionsberettigelse eller været tilbøjelig til at gjøre noget for dem. Der blev ogsaa udarbejdet et Overslag, ifølge hvilket Forhusets Bagside skulde nedrives og opføres af Grundmur, Kvisten nedtages og en tredje Etage opføres; den hele Udgift beregnedes til 3711 Rd. 20 Sk. Ved nærmere Overvejelse fandt Direktionen dog Betænkelihood ved at forbinde Fattigvæsnets Midler med en Stiftelse, der vel var under dets Bestyrelse, men dog havde sine egne Midler og ikke kunde gjøre Krav paa Tilskud derfra udenfor de 700 Rd., der var Godtgjørelse for en tabt Kapital. Sagen blev derefter henlagt, men det bemærkedes, at Ombygningen af Stiftelsen og Udvidelsen af de fundatsmæssige Pladser ikke burde tabes af Syne, navnlig efter Legatsagens Ordning, ved hvilken Stiftelsen maaske kunde komme i Besiddelse af sin tabte Kapital.

I Nov. 1857 opkom Ild i Tuteins Sukkerhus i Helsingørsgade, hvis Grund støder op til Stiftelsen, ved hvilken Lejlighed Kirken og dens Inventarium blev ødelagt. Fattigdirektionen mente derefter, at Kirken burde nedlægges, men efter gjentagne Forhandlinger indrømmedes dette ikke, hvorimod den blev opbygget paa ny og indviedes 2. Okt. 1859. Bekostningen ved denne Ombygning var 2500 Rd.

De 24 Lejligheder ere nu fordelte saaledes, at der findes 6 (Nr. 1—6) i Stuen i Forhuset, 6 (Nr. 16—21) paa Forhusets første Sal, 6 (Nr. 7—12) i den venstre Sidebygning, 6 (13—15 og 22—24) i Kirkelængen. I Hovedbygningen er i Stuen 4 Lejligheder hver paa 2 Fag, og 2 hver paa 3 Fag, alle til Gaden.

Da Stiftelsen fra gammel Tid af havde en Prædikant,

maa den ogsaa have haft en Bedesal, og da den 1741 fik en ordineret Præst, der skulde uddele Sakramentet, maa den allerede da have faaet et indviet Alter. Herom oplyses vi ogsaa af et Inventarium fra 1770, hvori nævnes et rødt Altterklæde med Sølvbaand omkring og Aarstallet 1743, samt med forskellige sølvbroderede Prydelser, givet af Jomfru Agate Birgitte Scheel, der var Lem af Stiftelsen. Hvor Gudstjernen da er holdt, vides ikke. 1751 blev den nuværende Kirke bygget, men da den brændte 1859, er alt Inventarium nyt. Dette gjælder dog ikke om de hellige Kar, der formodentlig alle stamme fra Kristianshavns gamle Kirke. Paa Kalken, staar nemlig: Christianshavns Kirke 1640, paa Disken Christianshavns Kirke og Kristian IV.'s Navnetræk og paa Oblatæskan Aarstallet 1653. En Vinkande har Aarstallet 1866. Altretavlen er en hvid Tavle med Indskrift efter Joh. 7, 17: „Dersom Nogen vil gjøre hans Vilje, han skal kjende om Lærdommen er af Gud eller jeg taler af mig selv“. Paa Altret staar en lille hvid Kristusfigur, givet for nogle Aar siden. Paa Gulvet staa 3 Bænke.

Desuden omgiver et Pulpitur Kirken paa 3 Sider. Her er anbragt et Orgel, der 1842 skjænkedes af Krigsraad Ulrik Kristian Melbye. I dette Aar var Kirken lukket nogen Tid paa Grund af Hovedreparation og aabnedes paa ny Kristi Himmelfartsdag, da Orglet første Gang lod sig høre og Altret fandtes prydet med et nyt Klæde, bekostet for 100 Rd., der vare testamenterede af Jomfru Sofie Magdalene Vinterberg. Ved denne Lejlighed blev afsunget 2 Salmer forfattede af ovennævnte Melbye.

I Gaarden staar en Klokkestabel, hvori hænger 2 Klokker. Den lille er bekostet af Stiftelsen 1761, faldt ned 1831 og blev omstøbt. Den store foræredes af Stiftelsens Præst Volquarts 1762, men da den faldt ned 1780, blev den omstøbt.

I Inventariet 1770 nævnes i Kirken endvidere et stort forgyldt Ur, givet af Baronesse Knuth, født Komtesse Reventlau, 1769, „da hun søgte Kirken i nogle Aar“. En Messing-Lysekrone med 16 Arme, givet af Etatsraad Holmsted. En Tavle med Sølvbøgel og Klokke, givet 1745 af ovennævnte Jomfru A. B. Scheel. Et Maleri med Kristus paa Korset, givet af Etatsraad Nissen. Et forgyldt Gibs-Krucifix, givet af

Inspektør Krebs. Der var da 5 lange Bænke for Lemmerne, numererede 1—25, og 3 andre under Vinduerne. Da var Pulpituret allerede indrettet og havde 5 lange Bænke.

Med Hensyn til Bygningen kan endnu nævnes, at Gros-serer Tutein 1864 fik Tilladelse til at indlægge en Vandledning til sit Sukkerraffinaderi i Helsingørsgade gennem Stiftelsens Gaard.

Lemmerne.

I Fundatsen er ingen Bestemmelse om, af hvilket Kjønn Lemmerne skulle være. Nu er Opfattelsen saaledes, af Stiftelsen skal belægges med Kvinder alene, men i den ældste Tid have Pladser dog ogsaa været tildelte Mænd.

(Ved en Synsforretning over Stiftelsen 21. Nov. 1677 fandtes den at være delt i 6 Boder med en Gang i Midten til Brønden i Gaarden. Om Lemmerne læses her følgende:

„Ellers befindes udi dem fattige Lemmer, som sal. Abel Kathrine selver haver bevilget og indsat, nemlig i den

1. Kirsten Hølstes og Anne Nielsdatter.
2. Ellen Henriks og Sidse Hans Madsens.
3. Samuel Witte og hans Hustru med deres Datter.
4. En liden Pige, navnlig Ellen Nielsdatter.
5. Anne Lavridsdatter og Maren Lavridsdatter.
6. Mag. Johan Nibellius og hans Hustru Elisabeth Mulerius med en deres Datter Lisabeth, som haver en Skibskvartermester paa Kgl. Majestæts Flaade og hjælper nu Moderen sin syge og sengeliggende Fader at løfte og lette, eftersom han meget svag og skrøbelig nedligger.

Dette ses ogsaa af en Indstilling af 7. Jan. 1715 fra Fattigdirektionen til Kongen. En ledig Plads søgtes nemlig af Karen Jørgensdatter, „der vel var krogrygget samt af Værk og Brud saaledes plaget, at hun er ganske uheldbredelig“, men da hun ikke var sengeliggende, vovede Direktionen ikke at

indlægge hende. Derimod var der en Mand, Lavrids Als, der i Pestens Tid havde været Hjelpepræst ved Holmens Kirke og i denne Stilling havde paadraget sig en Svaghed, saa han ikke kunde være oven Senge og aldrig havde Udsigt til at blive saa rask, at han kunde stædes til Befordring. (Holmens Kirkes Midler vilde ikke ret slaa til for at yde ham Understøttelse og Generaladmiral Gyldenløve og Provst Sevel foreslog saa at lade ham nyde Understøttelse af et Hospital.) Direktionen ønskede derfor at indlægge ham paa Abel Kathrines Stiftelse, („hvor han efter Fundatsen kan nyde ugenlig i Rdl. samt et lidet aparte Hus for sig selv, som til slig Brug af Testatricen selv er indrettet.“) Dette blev tilstaaet ved kgl. Res. (22. Feb. 1715¹), uden at der fra nogen Side ytres noget om at det alene er Kvinder, hvem Indlæggelsen tilkommer. Ved samme Lejlighed var der Tale om Fundatsens Forstaaelse, thi 3 af Direktionen indrømmede, at denne Plads i lang Tid ikke var bleven besat, fordi „de fleste af os holde for at alle Lemmer skulle være ret elendige syge sengeliggende fattige Folk, som ellers ingen Raad eller Hjælp have. (Disputatsen bestaar derudi, om alle disse Reqvista skulle tages conjunctim eller separatim. Vi underskrevne (Lente, Lerche og Slange) holde for det første, og vore andre Meddirektører have været for det andet, af den Aarsag at bemeldte Reqvista i Fundatsen først ere sammenføjede, men siden aleneste anden Gang nævnes syge elendige sengeliggende og paa det tredje Sted aleneste elendige syge, men vi formene allerunderdanigst, at alle de opregnede Reqvista bør være hos hvert et Lem, som i foromrørte Hospital indlægges, og ere i den uforgribelige Mening, at vi tildrage os alle de Velsignelser og undfly alle de Forbandelser, som Fundatsen ommelder, naar vi lige følge dens første Ord og Indstiftelse.“) Den kgl. Resolution udtalte sig for deres Mening og det blev derved fastslaaet at Lemmerne paa én Gang skulde lide af alle de Brøst som omtales i Fundatsen. (Et andet vanskeligt Punkt i denne har været hvad den rette Forstaaelse var af de Ord „som ellers ingen Raad eller Hjælp har“. Til forskjellige Tider ere de fortolkede forskjelligt og

¹) Sæl. Tegnelser.

man har snart nægtet Optagelse af Lemmer, der havde Pension, snart antaget saadanne. Den af Fattigvæsnet saa for- tjente Assessor I. H. Bärens har i „Penia“, 3dje Aargang, S. 161—66 undersøgt dette Spørgsmaal og kommer til følgende Resultat: „Raad eller Hjælp“ har Hentydning til de lidendes hjælpeløse Tilstand, og Meningen er at de skulle være saa svage, at de ikke kunne hjælpe sig selv („retirere sig selv“), medens der ikke her tænkes paa, at de skulle være i den dybeste Armod. I den kgl. approberede Plan for Fattigvæse- nets Indretning 1799 § 53 udtales om Vartov og denne Stif- telse at da Pladserne, „især i Abel Kathrines Boder, ere bedre end almindeligen aflagte, saa bør ved sammes Besættelse for Fremtiden, tilligemed de Egenskaber, Fundatserne forordne, end videre ses hen til Personernes forhen førte retskafne Van- del og de især komme i fortrinlig Betragtning, der have ud- mærket sig som Husfædre og Husmødre ved Orden og Stræb- somhed eller som Tjenestefolk ved lang og tro Tjeneste paa et eller flere Steder“. Naar nogen Plads var besat, skulde det offentlig bekjendtgjøres hvem der fik den og de person- lige Egenskaber, som vare tagne i Betragtning.)

Den ugenlige Hjælp, som bestemtes for Lemmerne, maa siges i 1675 at have været særdeles rigelig, thi 1 Rd., som disse skulde have om Ugen, er i Nutidens Penge det samme som 3 Kr. 19 Øre, og naar vi se hen til Datidens Priser paa Livsfornödenheder, da kunne disse godt siges at være støgne til det tredobbelte, saa vi fejle neppe i at paastaa, at de 52 Rd., som Abel Kathrine bestemte til Lemmernes aarlige Understøttelse, ville svare til 400 Kroner nu. (Lemmernes Udkomme i de første 100 Aar og længer ned i Tiden har vistnok været meget rigeligt. Men Krigen 1808—14 blev en Prøvelsens Tid, Priserne steg højt i Vejret, 1812 kostede et Pund Brød 1 Mk. og Brændsel var det ikke muligt at skaffe, saa Lem- merne i strenge Vintre maatte blive i Sengen. Kong Fredrik den Sjette var de fattiges Ven og skjænkede ofte Brænde til Uddeling gennem Fattigdirektionen, hvorved der ogsaa faldt noget af til denne Stiftelse, saa hvert Lem sædvanlig fik $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Favn Brænde eller nogle Tørv. De dybe Savn, der da følte i alle Samfundsklasser, bares med kristelig Taal- modighed af Abel Kathrines Lemmer. Præsten Gude siger

herom, at han i sin Embedstid havde haft Lejlighed til at skue Armoden under mange Skikkelser, men „ingensteds fandt jeg dens Børn uskyldigere og taalmodigere at lide Livets tungeste Savn og Byrder, ingensteds fandt jeg værdigere trængende, der under Tidsomstændigheder som disse havde Hjælpen mere behov end just her, hvor Vanførhed, en kraftløs Alderdom og sjæls- og legemstørende Sygdomme forene sig for at dræbe endog den sidste Anstrængelse for daglig Nødtørft og Erhverv“.

Ved Rigsbankforordningen forringedes Stiftelsens Midler i høj Grad og dette fik en tilsvarende Nedsættelse af Ugepengene til Følge. 31. Marts 1813 bestemtes, at disse skulde gaa ned til det halve, men i Rigsbank, altsaa i Virkeligheden forringedes med over $\frac{2}{3}$. 11. Avgust samme Aar forhøjedes de dog atter til 5 Mk.) Da disse Penge imidlertid ikke vare tilstrækkelige til det nødvendigste, (indstillede den specielle Direktion for Almindeligt og Abel Kathrines Hospitaler, at Lemmernes Kuar forbedredes ved Tillæg eller ved Levering af Brød eller ved at Pladser ved Vakancer bleve staaende ledige, indtil Stiftelsen kunde udrede de fulde Ugepenge. 3. Avg) 1818 fastsattes endelig disse til i Rigsbankdaler, (hvilket endnu finder Sted. I strænge Vintre, som 1841, 1845, 1847 og 1855 tilstodes der Lemmerne Brændselshjælp, i 1847 ogsaa 4 Rd. hver.) Siden 1862 har hvert Lem af det Suhrske Legat faaet $\frac{1}{2}$ Favn Brænde og 4 Kubikfavne Tørv.

1785 forbødes det Lemmerne at tage Uvedkommende i Huset, men derfra gjordes oftere Undtagelser og af en Fortegnelse fra 1812 ses at dette ikke var Tilfældet med faa. Det indrømmes sædvanlig nu at indtage Opvartersker.

En Byrde, der var paalagt dem, der bode i Stuen til Gaden, at holde denne ren, bortfaldt 1794. Lemmernes Efterladenskaber tilfalde Stiftelsen, men 1842 udbetalte et Lem 200 Rd. forat fritages herfor, foruden at hun gav 2000 Rd. til Stiftelsen forat blive Lem, hvorved hun fik den Lejlighed som Kvartermesteren hidtil havde beboet og denne fik Bolig paa Kvisten.

Oprindelig var Lemmernes Tal 12, men de i Testamentet bestemte Ugepenge skulde kun tildeles hver Lejlighed, ikke hvert Lem. I et Uddrag af den tabte Direktions-

protokol staar: „Lemmernes Antal skulde være for det Første efter Fundatsen 7 i Tallet, hver med 1 Rd. ugenlig; hvis Kapitalen voxte skulde Tallet forøges. 1709 er derimod alene forefundet 3 Personer à 1 Rd. ugenlig og 9 andre hver med 48 à 24 Sk., men derfor resolveret, at, som Kapitalen var nu tilstrækkelig, skulde 7 Personer à 1 Rd. ugenlig indlægges“. Foran under Bygningens Beskrivelse vil man se, hvorledes Tallet tiltog. 1807 var der 24, men 1829 23, idet nemlig den ene Bolig var bleven overdraget en af Kvartermestrene ved Almindeligt Hospital, forat han kunde have Tilsyn med Stiftelsen. Det er mærkeligt, at denne Stiftelse i 100 Aar har staaet stille med det samme Lemmetal og endda ejer en mindre Kapital end for 100 Aar siden, uagtet Lemmernes Ugepenge i de sidste 60 Aar har været lavere end Fundatsen paabyder. Naar den Kapital, som Stiftelsen i sin Tid laante til Plejestiftelsen og som Kommunen nu svarer til, blev den tilbagegivet, vilde den blive sat i Stand til at afløse de gamle Boliger med nye, luftigere og lysere, og hvis Velgjøreres Opmærksomhed kunde henledes paa dette Hjem for elendige syge og sengeliggende Mennesker, vilde der engang aabnes Udsigt til at forsørge disse paa en Maade, som er overensstemmende med Abel Kathrines sidste Vilje og som svarer til den Stigning af Livsfornødenhederne, der har fundet Sted i de forløbne 200 Aar.

Det aandelige Tilsyn.

At Gudsfrygt med Nøjsomhed er en stor Vinding, at Gud er Enkernes Forsvar og de faderløses Forsørger, at der ingen anden Vej er til Salighed end Jesus Kristus og hans Korsfæstelse kan enhver kristen Sjæl vel sige sig selv, men naar den sunde kan have mange Anfægtelsestimer, hvor tungt maa det da ofte ikke falde den lidende og hjælpeløse at tage sit Kors og følge Jesus og bære Frugt i Taalmodighed. Det er derfor Velsignelsen ved at leve i et kristent Land, at Guds

Ords Tjenere af Øvrigheden ogsaa ere beskikkede til at forkynde Evangeliet overalt hvor der er lidende og elendige Mennesker samlede. Fra først af betjentes Stiftelsen af en „Prædikant“, en uordineret Student, der tillige besørgede Gudstjenesten i Brøndstrædes, Lille Vartovs og Vester Hospitaler og hver Søn- og Helligdag prædikede paa hvert af de 4 Steder for en Løn af 92 Rd., 10 Rd. i Offer og frit Hus eller 40 Rd. aarlig. Da Stillingen som Prædikant 1741 var bleven ledig efter Jørgen Trolls Død, hvem Fattigdirektionen betegner som „en meget gammel og affældig Mand“, indstillede den til Kongen at der maatte beskikkes en ordineret Præst ved disse Stiftelser. Det hedder i Forestillingen af 6. Okt. 1741, at det vel kunde have sin Nytte, at de fattige fik Guds Ords Prædiken i deres Stue, men det var ikke nogen tilstrækkelig Sjølesorg, thi Altergang maatte de søge i Sognekirkerne, hvilket faldt de Gamle og svagelige og især de mange Krøblinge besværligt; naar nogen blev syg, maatte der sendes Bud efter ordinerede Præster og det ofte om Natten, idet Lemmerne ikke ansaa deres Prædikant for at være Præst og Sjølesørger, fordi han var uordineret. Naar nu en Præst blev hentet, var han aldeles ukjendt med Lemmernes Sjelstilstand, og det rette Forhold kunde ikke fremkomme, idet denne Sjølesorg gik paa Omgang blandt Stadens Kapellaner. Under 27. Okt. 1741 tilstod Kongen Direktionen Kaldsret paa kgl. Stadfæstelse, imod at den kaldede ikke maatte befatte sig med nogen præstelig Forretning for andre end de fattige i de nævnte Stiftelser, uden at det begjæredes af Stadens Præster i deres Forfald. Han skulde forpligte sig til at forblive 3 Aar i Embedet uden at søge om Befordring, men efter den Tids Forløb gaves der ham i Lighed med Præsten ved Børnehuset Haab om anden Ansættelse.

2. Nov. 1741 kaldte Direktionen derpaa Jakob Severin, der fik samme Løn som Prædikanten havde haft med et Tillæg af 50 Rd. Desuden maatte han som de forrige Prædikanter lade en Tavle ombære under Prædikenen, ligesom af fremmede Tilhørere oppebære det Offer, som de godvillig vilde yde ham, men af de fattige Lemmer maatte han aldeles intet kræve. Dette Kaldsbrev stadfæstedes 24. November 1741.

De 3 smaa Hospitaler gik 1769 op i Almindeligt Hospital, med hvilket Abel Kathrines Stiftelse havde Præst tilfælles indtil 1. Nov. 1875, da Embedet forenedes med Kommunehospitalets Præsteembede. Til Præstens Løn bidrager denne Stiftelse med 50 Rd.

Følgende Præster have været ansatte ved Stiftelsen:

1. Jakob Henriksen Severin, 1741—44.
2. Peder Markussen Volquartz, 1744—47.
3. Hans Pedersen Mossin, 1747—51.
4. Markus Markussen Volquartz, 1751 til sin Død 1772.
5. Jakob Johansen Lind, 1772—79.
6. Jakob Lund Andersen Munthe, 1779—83.
7. Nikolaj Dresing, 1783—89.
8. Erik Olsen, 1789—93.
9. Hans Kofod, 1793.
10. Niels Schouboe, 1793—98.
11. Andreas Qvale, 1799.
12. Johannes Nikolaj Balle, 1800(?)—07.
13. Hans Christian Mølsted, 1807—08.
14. Hans Torp Hansen, 1808—11.
15. Niels Henrik Gude, 1812—26.
16. Dines Sommerfeldt, 1826 til sin Død 1835.
17. Markus Clod Rønne, 1835—49.
18. Nikolaj Gottlieb Blædel, 1849—53.
19. Johan Nikolaj Lange, 1854 til sin Død 1865.
20. Johannes Georg Elias Kok, 1867—72.
21. Immanuel Friis, 1872—75.
22. Frederik Rubek Christian Bülow, 1875.

Organisten nød fra først af en Løn af 25 Rd., der 1852 forhøjedes til 50 Rd. og 1858 til 70 Rd. Degnen har en aarlig Løn af 5 Rd. 24 Sk. Korsangen besørgetes indtil 1860 af Elever fra Opfostringshuset.

Det verdslige Tilsyn.

Fra først af stod Stiftelsen under Konventhusdirektionen, der bestod af Biskoppen, den øverste theologiske Professor, 2 Borgmestre, Sognepræsterne, en Raadmand og nogle fornemme Borgere, der kaldtes Overforstandere, men 26. Okt. 1708 oprettedes den kongelige Direktion for det fattiges Væsen (saavel i Kjøbenhavn som overalt i Danmark) under hvilken der bestod forskjellige Underafdelinger; saaledes stod nærværende Stiftelse under Konventhuskommissionen ¹⁾. Ved Forordning af 16. Nov. 1771 oprettedes den almindelige Plejeanstalt, under hvilken Stadens velgjørende Stiftelser og Fattigvæsen henlagdes. Det er formodentlig i Plejedirektionens Tid, at Abel Kathrines Stiftelse fik en speciel Direktion sammen med det i 1769 oprettede Almindeligt Hospital. I Plejedirektionens Tid var det at vor Stiftelse led det ovenfor S. 13 omtalte Tab paa sin Formue, som den ikke siden har faaet godtgjort. Ved kgl. Reskript af 4. April 1781 overdroges Bestyrelsen af Fattigvæsnet og forskjellige Stiftelser, deriblandt „Abel Kathrines Boder“ til Magistraten, hvilket motiveredes bl. a. ved at en betydelig Del af de milde Stiftelsers Kapitaler var bleven formindsket; i Fremtiden skulde Magistraten indsende Regnskaberne til Revision i Rentekammeret. Ved Reskript af 17. Marts 1784 bestemtes, at Stiftelsernes Kapitaler skulde holdes ud fra hinanden og „Abel Kathrines Hospital“ aarlig nyde 700 Rd. i Steden for Renten af den Kapital, som havde været udlaant til Plejeanstalten, og desuden dens Kapitaler fritages for $\frac{1}{4}$ Procentskat og Lemmerne for Extraskat. Ved aabent Brev af 26. Jan. 1798 henlagdes hele Fattigvæsnet under Fattigvæsnets Direktion i Kjøbenhavn, (og dets Indretning ordnedes ved en den 31. Maj 1799 kgl. approberet Plan.) Ved Lov af 4. Marts 1857

¹⁾ C. Pontoppidans Magazin II, 73.

gik Fattigvæsnet atter over til Magistraten og blev dens tredje Afdeling ifølge den af Indenrigsministeriet den 30. Dec. 1857 stadfæstede Vedtægt. Ifølge samme Vedtægt gik flere Stiftelser, deriblandt „Abel Kathrines Stiftelse“, 1. April 1858 over til Magistratens første Afdeling, under hvilken den hidtil er forbleven.

Inspektører i Forening med Almindeligt Hospital:

Søren Hempel til 1777.

Klavs Meden, 1777—92.

Søren Ament, 1792—97.

Joh. B. Matzen, 1797—1808.

Søren Baumann, 1808—38.

Andreas Christian Andersen, 1838—44.

Frederik Julius Andersen, 1845—58.

Inspektører i Forening med Vartov:

Kancelliraad Schmidt, 1858—60.

Krigssekretær H. C. Møllerup, 1860.

Inspektørens Løn af Stiftelsen er 50 Rd. aarlig.

Stiftelsens Læge har siden 1863 nydt et Honorar af 50 Rd.

Den ved Stiftelsen ansatte Portner, hvilken Stilling indtil 1875 en Kvartermester ved Almindeligt Hospital har haft, har foruden fri Bolig, noget Brænde og Tørv en Løn af 250 Kr., for hvilken han tillige skal besøge Stiftelsens Renholdelse.

Hans Hansens Testamente.

Zuwissen sey hiermit männiglichem, sonderlich denen solches zuwissen nöhtig, dass ich unterschriebener Hans Hansen, Königl. amptsinspector über Falster und Laland, mit meiner geliebten hausfrauen Abel Catharinen von der Wisch, in betracht allgemeiner sterbligheit unsers letzten willens meinung zu erhaltung guter einigkeit unter unserm beyderseitigen erben, durch dieses testament wolbedächtigt und freywillig an den tag gegeben und hier mit folgender gestalt vestiglich gehalten haben wollen. Nemlich dass, dafern ich Hans Hansen eher dan gedachte meine liebe haussfrau Abel Catharina von der Wisch ohne leibes erben mit tode abgehen solte, sie dannenhero wegen aller mir erwiesenen ehelichen liebe und treue, meine gantze verlassenschaft an mobilien und immobilien, landgüter und wie die nahmen haben und nach meinem tode überall gefunden werden, nichts davon aussgeschlossen, propereigentümlich, ohne theilung und contradictori meiner erben, zu ewigen Zeiten unmoolestirt besitzen und nach ihrem besten wissen und willen gebrauchen und geniessen, doch dass sie auss der gantzen verlassenschaft, wie itz gedacht, meinen erben ingesamt zweytausend reichsthaler in allem, an landgüter und was für mittel alsdan befindlich unter ihnen nach dieses reichs statuten zutheilen, und der Holmischen kirchen alhier vierhundert reichsthaler zu einem kirchenzierath Gott zu ehren, wie auch den armen eintausend reichsthaler nach meinem absterben entrichten und herausgeben solle.

Dagegen wil ich Hans Hansen, im fall ich obermelten meiner lieben hausfrauen Abel Katharinen von der Wisch ihren tod ohne leibes erben erleben solte, ihren erben ingesamt in allem auch zweytausend reichsthaler an landgüter und was für mittel alsdan befindlich unter ihnen nach dieses reichs statuten zutheilen, wie auch der Holmischen kirchen alhier vierhundert reichsthaler und dan den armen

eintausend reichsthaler hiermit und in krafft dieses abzutragen verobligiret seyn, mit den übrigen gütern allen aber an mobilien un (!) immobilien, landgütern und wie die namen haben und alsdan überall gefunden werden, nichts davon ausgeschlossen, wil mehrgedachte meine liebe haussfrau, dass ich, nach ihrem absterben, als mit proper eigenthumb ohne theilung und contradictori ihrer erben nach eigenem gutdünchen und wolgefallen zuschalten und zuwalten berechtigt seyn soll. In dem ende Ihre Königl. Mayst. zu Dännemarck, Norwegen, unsern aller gnädigsten könig und herrn wir mit allergnädigste confirmation auch zu stetsvester haltung dessen allen dasselbe mit unsern eigenen händen und petschaften befestiget und also durch hiesigen Königl. notarium publ. authenticiren lassen. Actum Hafniæ den 13. may anno 1665. In mit- und beyseyn der wolehrenvesten vor achtbaren und kunsterfahrenen herren Christoff Herfordt, apotheker und bürger hierselbst, und Hrn. Heinrich Neimann, Königl. Mayst. conditer, als zu diesem actu erfordernten glaubhaften zeugens.

Hans Hansen.

Abell Cattrin.
Hans Hansens.

Christopher
Heerfordt
apotheker.

Heinrich Neumann.

S. Regiæ Maiestatis Daniæ
Norwegiæ notarius publicus
Adam Friderich Werner
in fidem subscripsi et signavi.

(Dette Testamente findes i Sælandske Indlæg i Gehejme-arkivet for 1665).

Abel Kathrines Testamente.

O du heilige hochgelobte dreyfaltigkeit, Gott vatter, der du mich nach deinem ebenbilde erschaffen, von meiner jugend an wunderlich geführet und ernehret, vor allem unglück und übel leibes und der seelen so vätterlich geschützt, du mein

gnädiger Godt hast mir den wegk gewiessen, den jch hab wandeln sollen, und so jch auss menschlicher schwachheit gestrauchelt und gefallen, hast du mir nicht wegkgeworffen, sondern durch deine grosse barmhertzigkeit mich wieder auffgerichtet. O herr Jesu Christe, der du mich durch dein rosenfarbess bludt erlösset, bey deinem himlischen vatter versöhnet und aller meiner sünden schulden am stamm dess heiligen creutzes vollenkömlich bezahlet hast, o herr Gott, heiliger geist, der du mich in der heiligen tauffe geheyliget und mir in meinenn geist- und leiblichen nöten getröstet und erquicket hast, du heylige hochgelobte dreyfaltigkeit, dier sey zu so viell hundert tausendt mahl lob, preiss und danck gesaget alss sandt am meer, alss tropffen im regen, alss adern und bludts tropffen an allen menschen in der gantzen weldt erfunden werden, und weill du grossser Godt und hertz allerliebster frommer vatter mich unwürdigen reichlich gesegnet hast in dem lande, darin ich ein frembding war, und mit Jacob wol sagen magk: da ich über diessen Jordan ging, hate ich nichts alss diessen eintzigen stab, und nun bin ich zweyer herren worden, alss erkenne zu foderst meine aller demütigste schuldigkeit von dem mir geliehenen guth von meinem barmhertzigen gnädigen Godt und barmhertzigen hertzlieben vater meiner armen mitbrüdern und schwestern nicht zu vergessen, sondern sie reichlich mit zu theilen, wie auch mein Godt an mir getahn; die freye zulassung zu nebst der Königlichen allergnädigsten approbation und bestetigung desselben, solches in meinem leben und nach meinem tode zu thun, ist mir auch durch Gottess regierung von jhr königlichen Mayestät unserm allergnädigsten erbkönig und herren könig Christian dem fünfften auss königlicher gnade und souveranität d. 6 Novembris Ao. 1672 allergnädigst verschrieben und bewilliget, davor der grosse Godt ihr königliche Mayestät mit allem dem seegen und der gnade überschütten wolle, so in Mose und allen propheten geschrieben. Jesus erquicke ihr königliche Mayestät auf dero sieg-bette und verlängern jhre jahr, gebe sie meinahlss (?) dero feinde willen, erfülle alle jhre gute anschläge, lasse sie niemahlen unerhöret von seinem antlitz gehen, und wegern nicht, wass dero mundt zu Gotteß ehren bittet. Ammen in Jesu Christi nahmmen,

ammen. Durch diese gnade nun von Godt und dem könig habé jch ein arm hauss grundgemauert von sieben wohnungen hie in Copenhagen vor die tausendt rd. bauwen lassen, die mein hertzallerliebster frommer seeliger mann in seinem testament an den armen gegeben hat, welches mir auch von dem herrn bischoff, præäsidenten, bürgermeister und raht dieser stadt, die nun sein und hernac von Gohtt beruffen werden, dergestaldt, dass in der fundation, darüber jch meine meinung dem herrn stadt obristen und bürgermeister Focken eröffnet, er auch gelobet solche auff zu setzen mit mehrem enthalten umb die innigliche barmhertzigkeit Gottes und Jesu Christi willen, kein andere alls krancke, elende, bettlegerige darin zu kommen lassen, so war alls sie mich vor dem gestrengen gericht Gottes begegennen wollen, vndt sie Godt auf jhrem siegbette und in der letzten noht erquicken soll; zu dieser sieben elenden krancken leute jhre pflege und reichliche unterhaltung, wie Gott mich unwürdigen gesegnet, gebe jch von meinem landtguth in Jütlandt bey Aalborg vor zwanzig tausendt rd. nach den taxt, wie mein hertzallerliebster seeliger man es von Ihr Mayestät unserm allergnädigsten könig in bezahlung vor verschossene gelder in letzten Schwedischen kriege 1659 angenommen, die tonne hartkorn vor fünffzig rd. berechnet; von diesen einkünfften soll in jedem hause die woche ein rd. gegeben werden, ist alle woche sieben rd.; machet dess jahrs dreyhundert vier und sechsszig rd., weillen aller die jahre und einkünffte nicht allezeit gleich, wann es dan mehr brächte, alls die aussgaben betragen, könnte nach gerade ein kapital gesamlet werden, dass den schlechten jahren zu hülffe kehme; wann Gott aber dass landt und die einkünffte gesegnete, und dass capital alle jahr zunehme, zweiffele jch nicht, die dan von Godt gesetzte vorsteher und pfleger der armen glieder Christi werden so viell wohnungen nachgerade darzu bauwen und beysetzen, die das gut und capital woll erhalten könne; nun Godt belohnne am jüngsten gericht und in der letzten noht alle die dieses bestetigen und vollenbringen helfen und reisse sie krefftiglich herauss, wan sie mit creutz und unglück heimgesuchet werden umb seiner barmhertzigkeit willen. Ohne dem sollen der armen vorsteher alhie zu fodern haben zu

den krancken und betlägerigen von meinem hause hie in Copenhagen, darin jch itzo wohne, alle jahr, so lange dass hauss stehet, ess mag auch besitzen oder kauffen wer ess will, jährlich fünffzehen rd., welche durch die drey priesters am Holm zu krancke betlägerige, elende leute sollen aussgetheilet werden jährlich den tag, an welchem jch sterben werde; jmgleichen soll mein hertzallerliebster tochter Hedwig Hanssen von dem gut in Fühnen, dass mein hertzlieber seeliger mann und jch jhr gegeben haben, wan sie jhren wohnhafft auff Østergard bauen lesset, ein klein grundt gemauert hauss bauen lassen bey der kirchen für zweyen persohnnen, die elendt kranck und betlägerig sein, und zu dieser zweyen krancken leute unterhaltung soll alle jahr einem jeden fünffzehen rd. gegeben werden, ist alle jahr zusahmen dreyzig rd., und diese gerechtigkeit soll bey dem hofte Østergard und Trellerup bleyben, es magk hernach kauffen und bewohnnen wer da wil. So soll auch meines seeligen hertzlieben mannes schwester tochter Oelgard geben von dem landguth, dass jch jhr in Jütlandt bey Aalburg geordnet, jährlich zwantzig rd., die sollen nach der drey priester am Holm jhrer ordre aussgetheilet werden an krancke betlägerige, elende menschen alle jahr den 3 Aprill, an welchem tage mein hertzallerliebster seeliger mann gestorben, und soll diese gerechtigkeit der armen die priorität in dem guth haben, es mag auch kauffen und besitzen, wer ess will. Jch zweiffle nicht, sie werden beede diess mit willigem hertzen thun, Godt zu ehren und schuldiger danckbarkeit, desswegen jch jhnen beeden vor allen andern so reichlich gegeben habe; jch könnte sonst woll selbst anordnung gemacht haben, wo dieses geldt solte hergekommen sein, will jhnen aber des seegens gerne mittheilhaftig macken; woll dehme, der sich dess dürfftigen annimbt, den wird der herr erreten zur bössen zeit und in der thürung wird er genug haben, er wird jhn erquicken auf seinem siegbett, diesses habe jch unwürdig in der that erfahren, davor den grossen nahmen dess höchsten Gottes zu hundert tausendt mahl sey lob, preyss, ehr und danck gesagt, Godt bestettige alles diesses guts an jhnen, so lange sie diesses halten. Jn der Holmskirchen soll dass epitaphium verfertiget werden, wie jchs bestellet habe wan mich Gott

wegnehme ehe es fertig würde, und an dessen bekostung nichts gesparet werden, daran jch auch nicht zweiffeln will. Zu der Holmsskirche gebe jch ein tausendt rd.; wass nun solche jährlich an zinse einbringen darvon soll der halbe theil also angewendet werden, dass mein begrebniss und epitaphium alda dafür bey gleich und macht gehalten werde, der klöcker auch davon zu seinem theil, so lange er dass epitaphium und begrebniss fein rein helt und in acht nimbt, dass nichts daran zubrochen werde, jährlich sechs rd. zugeniesen haben, dass ander die kirche, der auch so lange sie dass epitaphium und mein begräbniss bey macht heldt, und es zu andern leichen von der kirchen nicht aussgetahn wird, von vorberegeten tausendt rd. dass capital zur helffte bleiben soll; die rent von den übrigen fünff hundert rd. anlanget sollen solche jährlich haben die priester und übrige bediente, die der kirchen auch der schulen daselbst nun oder künfftig könten beykommen, wie solche dabey jedes mahl möchten zu gegen sein, unter welchen dan solche rente von den vorstehern der kirchen, so wie ess sich gebühren kan, weiter sollen aussgetheilet werden. Vndt nach dem mahlen mein hertzallerliebster frommer seliger mann auss herzlicher liebe gegen mich mir seine gantze verlassenschaft gegeben, erinere jch mich meiner schuldigkeit, dass ess billig sey der seinigen nicht zu vergessen, gebe auch dergestaldt zu meines hertzlieben seligen manness schwester tochter Øelgardt an den vorberegeten landtguth in Jütlandt bey Aalborg vor zehen tausendt rd. nach dem tax, wie mein seeliger mann ess von jhr königliche Mayestät angenommen, jch auch jhr die verschreibung davon vor dem bereits zugestellet, und sollen die einkünfte hie von von 1 May anno eintausendt sechshundert drey und siebendtzig angerechnet, auch von der zeit jhr gut getahn werden, und wan mir Godt nicht leben liess, biss sie verheurathet würde, soll sie doch auss meiner verlassenschaft ein tausendt rd. zu jhren mobilien und hochzeit geschenck haben, alss welche jhr ebenfalss vorhin von mir versprochen sein.

Noch vermache ich hiedurch nach meinem todessfall für jeglichen meines hertzlieben seeligen manness schwester Inger Hanss Olufson jhren beyden söhnnen zum gedächtniss eintaussendt rd., welche gelder aber so lange sollen auff zinsen stehen bleiben, biss sie zu jhren mäglichen jahren

kommen und solche als dann zum noth pfenning haben können.

Meiness hertzlieben seeligen manness bruderss Petter Hansen seinen kindern vermache jch zusammen noch eintausendt rd., dieweill jch sie schon zuvor Wilsted in Jütlandt zu erb- und eigenthumb gegeben habe.

Alless aber, so obigen nach meines hertzlieben seeligen manness bruder und schwester kinder an gelde vermacht, davon finden sich die brieffe, vorauff sie ess zu fodern, in verschiedennnen convoluten in einer beschlossennnen in meiness seeligen manness contoir also bey sammen, dass auff jeglichen mit meiner handt geschrieben, wass ein jeder von jhnen haben sol.

Wie jch dan auch dasselbe, wass weiter meinen bludtsfreunden und jhren kindern über den von mir zgedacht, so sie vorhinn bereits von mir bekommen, darnach, als mir deucht dass selbigé ess best von nöthen, nicht weniger wass andern frembden freunden zum andencken von mir geordnet, eben falss meinen haussgenossen, nach dehme eines jeden dienst und jegenwardt mich contentiret, in summa, wass jch über voriges nach meinem tode vermacht, wie jchs jedem gönne, in obberegter lade auch unter absondern versiegelten convoluten, darauff dehren nahmmen gesetzt, für jeden beygelegt, zumahlen ess so weitläufftig solch allen diessen einzurücken und ess auch genug, wan ein jeder dan selbst weiss, wass er krigt und jhn also zugekehret. Benendtllich aber wird davon hiedurch so viell wieder hollet, dass von meinen bludtsfreunden Margrete Liessgen, Clauss Sohn und Benedix Meessen allen jhren itzigen kindern und zwar jeglichem davon eintausendt rd. an gelde durch den angezogenen briefschafften, darauff jhre nahmen dessfals gezeichnet vermacht werden, Margrete Liessgen auch selbst ein tausendt rd., davon sie die zinse jhr lebensszeit gebrauchen soll, dass capitall aber soll nach jhrem tode jhrer lieben tochter Abel Cathrinen verehret sein, ohne die tausendt rd., die sie sonst wie negst vorerwehnet mit zu gewarten, welcher massen auch jhren bruder zu fortsetzung seiner studien alhier über die jhm sonst vermachte ein tausendt rd. noch vier hundert rd. zugeleget; so weit sich auch einige rechnung finden

möchte, die zwischen meinem seeligen hertzlieben mann oder auch mir mit Benedix Meessen gewesen, darauff er einiges noch hette gut zu thun, soll darauff nichts weiter von jhme oder den seinigen gefodert werden, sondern er und solche dessen hiedurch gantz befreyet sein.

Wegen aller meiner übrigen verlassenschaft, wie solche negst abtragung dessen, wass jch etwa noch den einigen abzustatten, jrgendess bestehen kann, in meinen beweglichen oder unbeweglichen gütern, gründen, häffen, häussern und in sonderheit meinem hiesigen wohnhause, obligationen, foderungen, bahrschaften, kleinodien, goldt, silber, leinen, wollen, haussgeraht, meubeln oder wass mir sonst zukombt und angehöret, wie ess auch nahmmen haben mag oder kan, wird nun krafft derobberregten von jhr königlichen Mayestät mir allergnädigst ertheilten concession und alss ess am bündigsten geschehen kan, hiedurch meine hertzliebe tochter Hedwig Hanssen eintzig und allein zu einer erbin von mir eingesetzt, alss welche mein hertzliebster seeliger mann und jch vor ein kindt angenommen, sie auch unserendthalber dahin vatter und mutter verlassen, dass sie den nahmmen von Hedwig Hanssen angenommen, desswegen jhr auch gross unrecht geschehe, wan sie nicht solte wie unser eintziges kindt und negstrechte erbin versorget werden, wie jhr dann auch ausser dehm dasselbe also ohnstreitig bleibet, wass jhr bereits vorhin von meinem hertzlieben seeligen man oder mir durch briefschafften transportiret, sonst verehret und gegeben worden, allerdingss so ohnberühret, wie ess in den kisten, schreinen oder convoluten sich befindet, die jch mit jhrem nahmmen in meinem hause mahlen, zeichnen oder mercken lassen.

Zu vollziehung alless dessen, wass ich nun in obigen geordnet, wil ich auch mittelst die senden herrn stadt obristen und bürgermeister F o c k e n alhie, nebst jhr Mayestät hiesiger königlicher frau mutter raht, und cammer secretarium hr. Reinhold Meyer erbethen haben, dass sie so fort nach meinem sterbfall, wan sie solchen überleben solten, hier in meiner hertzlieben tochter Hedwig Hanssen alss getrewer pflegvatter sich annehmen, alles in die wege jhr zum besten richten, wie ess dan nötig sein könnte, jch auch dass vertrauen zu ihnen

darunter gesetzt, welches jch sonst anhero allemahl von jhnnen in der that verspüret, und wan Benedix Meesse in den rechnungen, die von meines hertzlieben seehligen mannes bey dem Proviant-hausse ausgegebenen zettelen noch könten herrühren oder sonsten jhnen kan an handt gehen, wil ich auch zu jhme dass vertrauwen nehmen, dass er sich dessen werde jedess mahl mit embsig lassen angelegen sein. Diesse meine letztere verordnung oder letztere wille, welchen jch nach meinem ableben auch gerne in allen also erfüllet sehe, und mehr bemelte königliche original consession ist unter meinem pitschafft verschlossen, jhr Mayestät der königlichen frau mutter, meiner jederzeit allergnädigst gewessen königin, alleruntertähmigst anvertrauet mit der alleruntertähmigsten bitte über aller vorrigen gnade mich diese noch zu erweisen, dass wan Godt jhr Mayestät so viell lenger alls mir dass leben fristet, welches er deroselben noch lange gnädigst verleihen wolle, sie alls dann gegenwertiges, wie ess dero versiegeldt zu gekommen nach meinem tode, so fort meiner hertzlieben tochter Hedwig Hanssen jhren verordneten pflege vättern möge zu stellen und von jhnen zu vollenbringung meines letztern willens gehörigen ohrts strax eröffnen lassen, damit durch dieselbe meine hertzliebe tochter und einzige erbin meiner verlassenschaft richtig könnē abtreten, und dass jhr von andern wieder da wieder keine eintracht geschehe, dan also auch in zeiten werde vorgekommen. Godt, der aller menschen hertz in seiner handt hat, regiere ihr königlichen Mayestät unserm allergnädigsten erbkönig und herren, dass sie nach der hohen macht, die jhr königliche Mayestät von oben herab gegeben ist, und der gnade sie mir hierin bewilliget, dass nemblich allless, wass jch also durch meinen letzten willen ordnen würde, aueh nach meinem tode so vollenkömblich verbleiben solte, gleich es in jhr Mayestät brieff von wordt zu wordt könte sein eingeführet und durch dero sondern königlichen confirmation bestettiget, ferner hier über allergnädigst halten, noch dagegen einiges zulassen, und wie jch auch solcher hohen königlichen gnade alleruntertähmigst mich getröste, so bitte dabey meines hertzlieben sehligen mannes und meine eigene anverwandte und freunde, wass nun solchen nach von mir geschehen, in allem dem sich auch jhres orthes

zu bezeugen, dass sie einen gnädigen Godt und könig haben in mehrer erwegung, weilen ja nichts von unsern freunden geerbet oder in geringsten durch jhre mühe erworben ist, sondern mein hertzlieber seeliger man in acht und dreysig jahren mit schwerer mühe und arbeit durch Gottes gnädigen seegen und gedeyen ess erworben und zu sahhmen gehalten, auch seinen und meinen freunden allezeit an vatterss stelle gestanden, und sich auch selbst offtmahlss wieder ermangeln lassen, jch zweiffele nicht ein jeder wird dass mit danckbahrem hertzen erkennen, auch liebe und freundschaft mit einander halten, auf dass kein zwang oder uneinigkeit unter sie kommen müge, sich auch gnügen lassen mit dem, wass jhnen hiedurch weiter zukombt; im fall aber einziger unruhiger kopff unter jhnnen sein würde, so ist an jhr königlichen Mayestät meinem allergnädigsten könig und herrn diese meine letztere alleruntertähigste und allerdemütigste bitte, dass dess friedentörerss theill möge an die armen gegeben werden, wie jhr königlichen Mayestät dan gnädigst gefehle, als ein rechter vatter der elenden, ess zu ordnen und zu befehlen, jch aber die jch doch dergleichen wiedrige bezeigung weder von meines hertzlieben seeligen manness anverwandten oder einem meiner bluttsfreunden, wan sie sich erinnern, wie jhnen stets von mir begegnet, nicht vermuhten will, vermahnet sie indessen mir nochmahlen hiebey, wan ein jeder dasselbe kriegt, wass jhme hiedurch verschrieben, solches mit danckbahrem hertzen anzunehmen und zu gedencken, dass sonst von dem hause dess undanckbahren der fluch nicht weichen wirdt.

Vndt hiemit schliesse und befehle meine seele Jesu meinem einzigen heylandt, getreuesten erlöser und seligmacher in seine hände jhr königlichen Mayestät meinem allergnädigsten könig und herren, wie auch jhr Mayestät beederseits meinen allergnädigsten königinnen und frauwen wünsche jch durch Jesum alles zeitliches und ewiges wollergehen und dem gantzen königlichen erbhause, dass es biss an der welt ende stets wachse und zu nehme, Jesus auch unsers königs feindes feindt und widersacherss widersacher sey, und jhr Mayestät allezeit Jesum also mit sich haben. Meiner hertzlieben tochter Hedwig Hanssen aber hinterlasse jch auch nebst der jhr

zugelegten erbschafft allen mütterlichen seegen, welchen der grundt gütige nach seinem wahrhafften wordt jhr immer ferner mit allen wollergehen gnädigst wird bestettigen, so dan jhr und allen meines seeligen hertzlieben mannes angehörigen, auch meinen eigenen bludtsverwandten, andern freunden und haussgenossen, wie auch sonst einem jeden Christen lege jch durch meinen letzten säuffzen in brünstig bey, gnade, friede und freude von Godt dem vatter durch Jesum in dem heiligen geist, und dass solche jhnnen allesamt mir auch an meinem letzten ende und also hernach immer und ewig verbleiben möge. Ammen, jm nahmen der hochgelohbten unzertrenlichen dreyeinigkeit ammen.

Vhrkündtlich dessen allen habe jch Abell Catharinen sehligen Hanss Hanssen witwe diesen meinen letzten willen, welchen jch woll bedächtlich also verordnet, mit eigener handt unterschrieben und mit meines hertzlieben seeligen manness als meinen sonst gewöhnlichen pitschafft besterket. So geschehen Copenhagen d- 27sten Decembris jm jahr Christi eintausendt sechshundert fünf undt siebenzig.

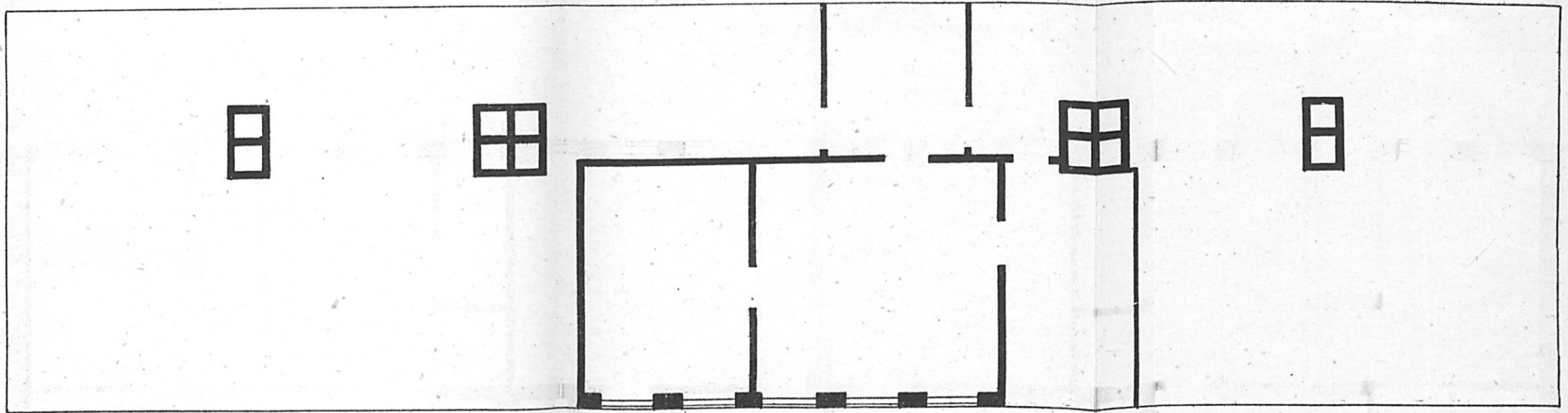
Abell Cattrin
seeligen Hanss Hanssens.

(Dette Testamente findes i en samtidig-Afskrift i Gehejme-arkivet).

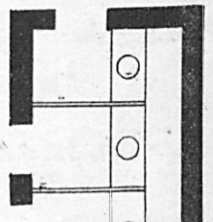
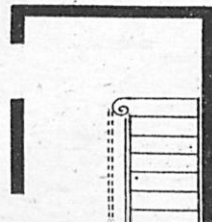
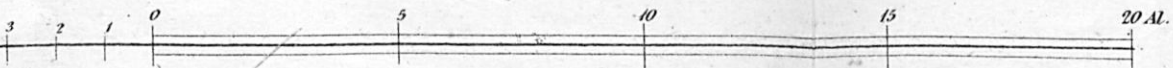
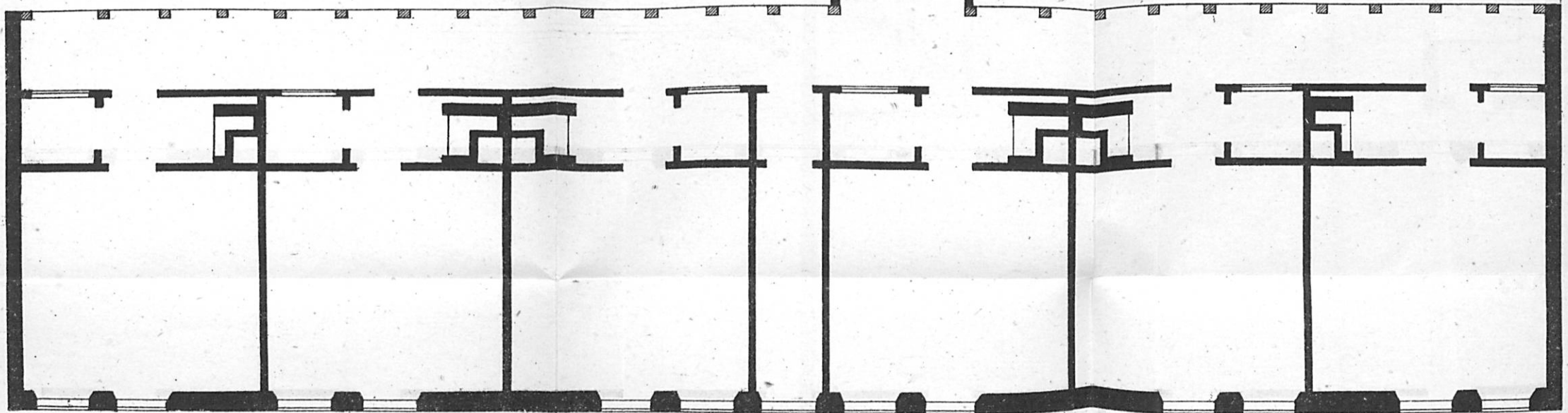
Abel Katrines Stiftelse.

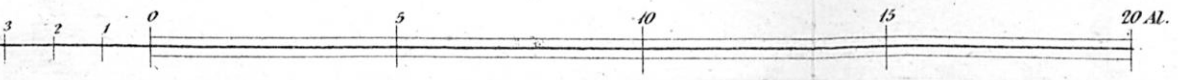
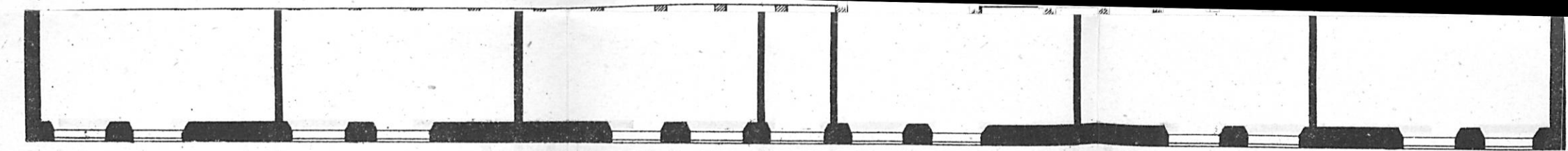
Plan af Forbygningen.

Plan af Loftet.

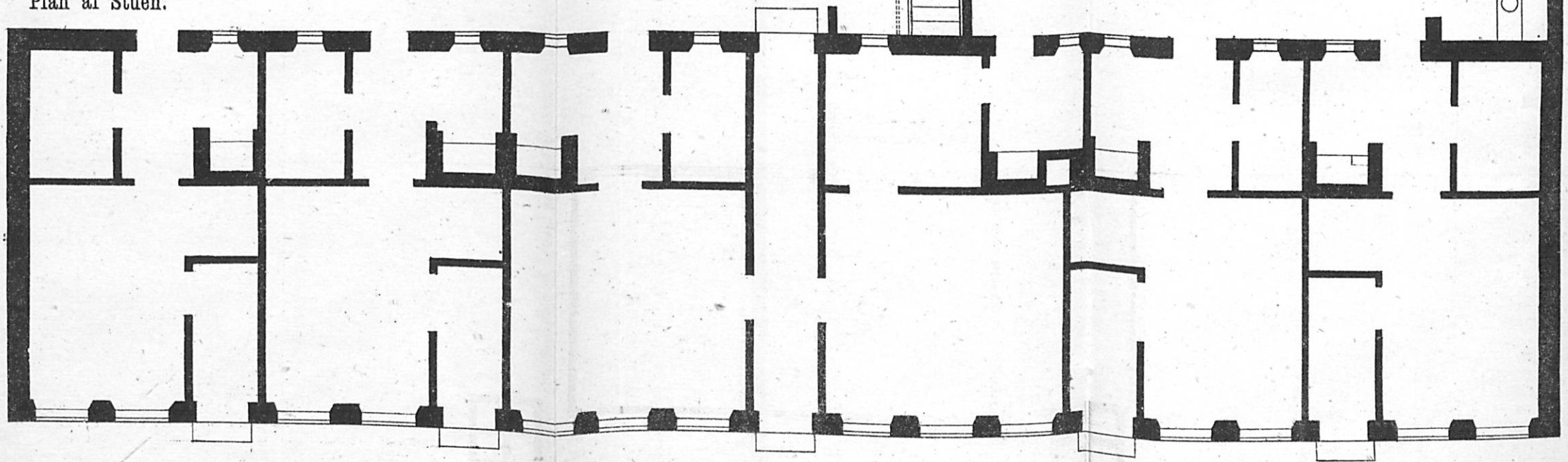

Plan af 1ste Sal.

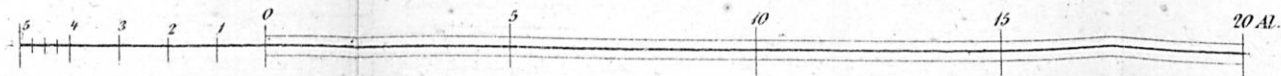
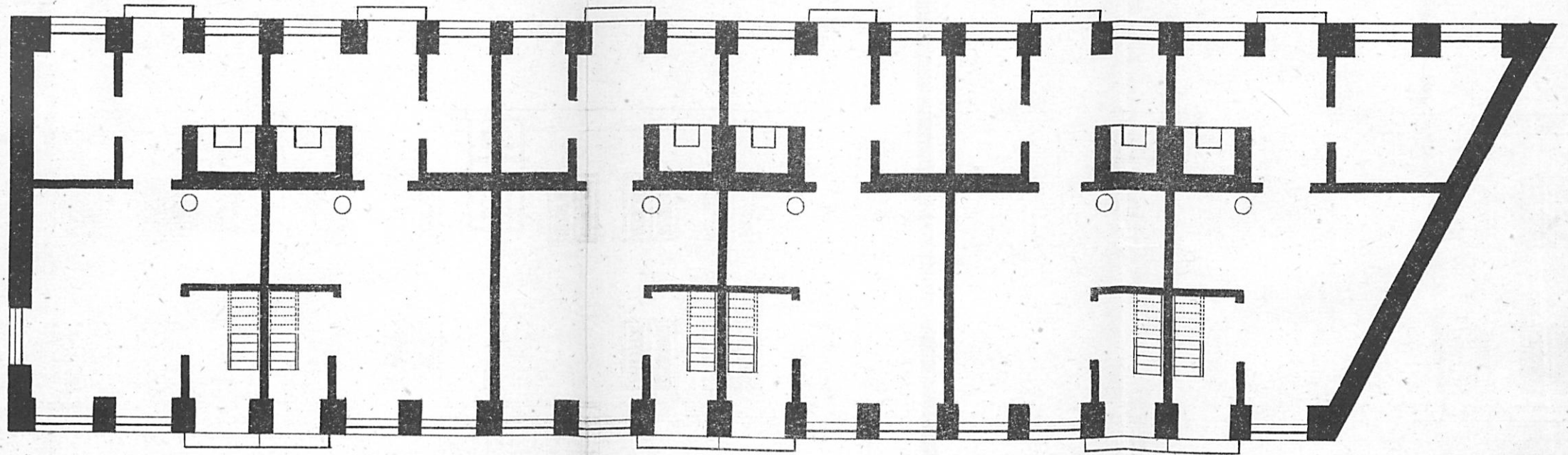

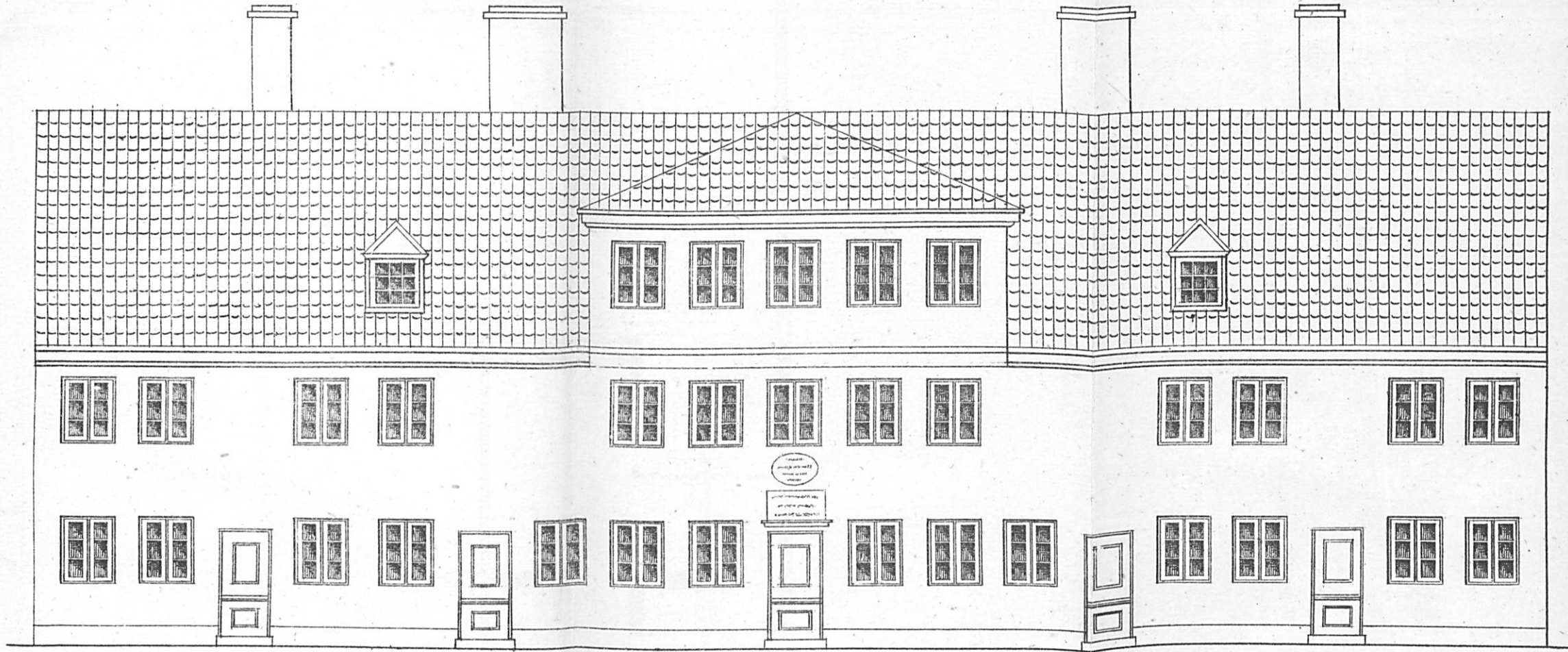
Plan af Stuen.

Plan af den een Etages Sidebygning tilvenstre i Gaarden.

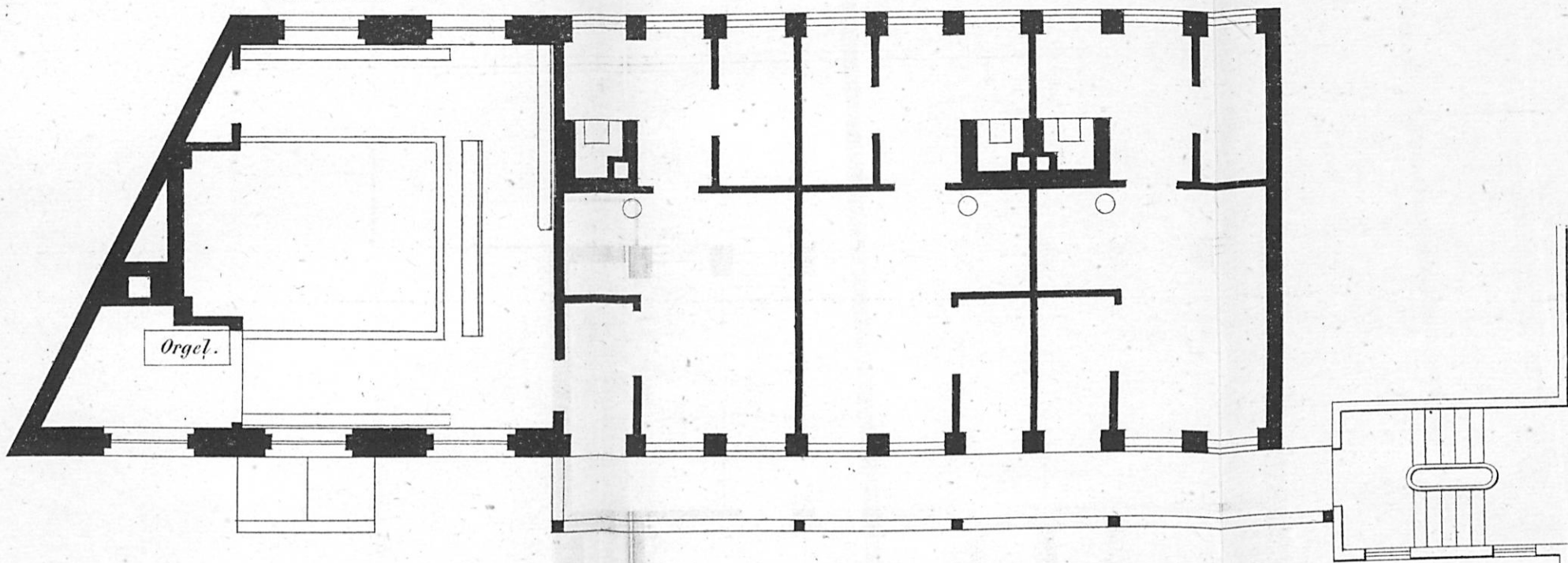
Plan af Forbygningen.

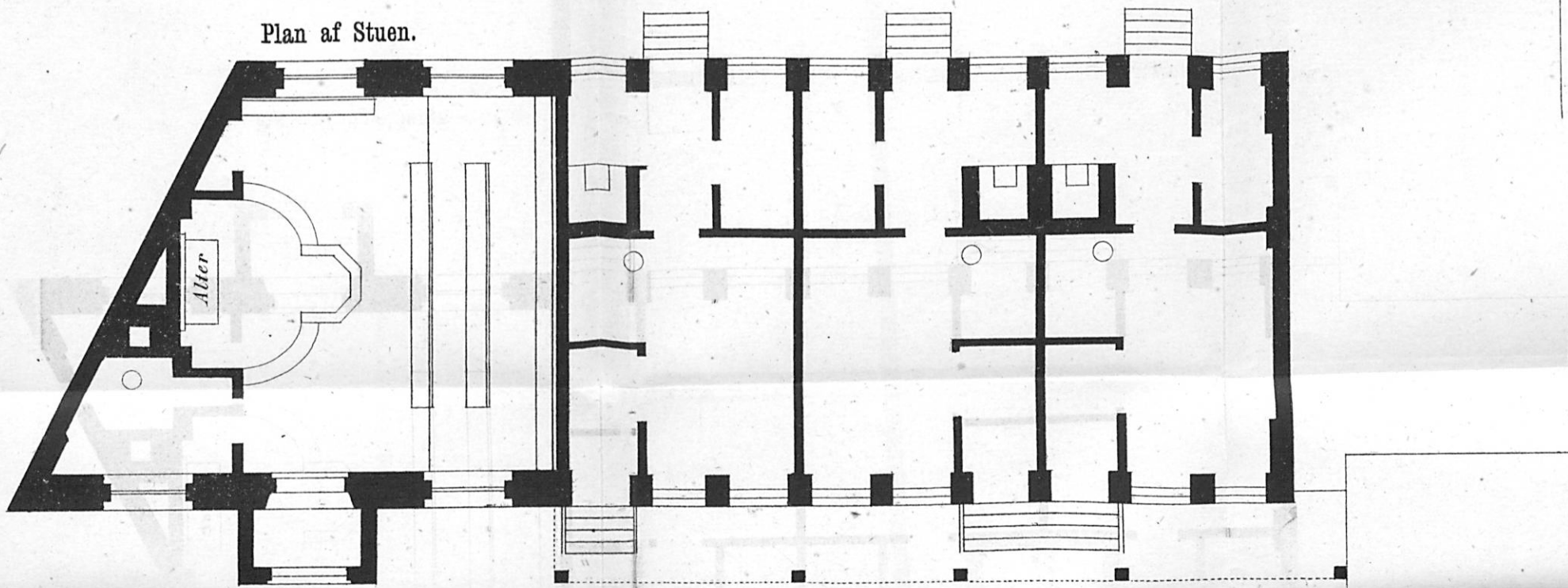
Abel Katrines Stiftelse.

Plan af Sidebygningen tilhøire i Gaarden.

Plan af 1ste Sal.

Plan af Stuen.

Forbygning mod Gaden.

Plan af Kjælderen.

